

Sirpa Taalikka

YLEINEN EDUNVALVONTA JA
EDUNVALVONTAVALTUUTUS
- YKSINÄISEN IHMISEN KANNALTA

Liiketalouden koulutusohjelma
Yritysjuridiikan suuntautumisvaihtoehto
2014

YLEINEN EDUNVALVONTA JA EDUNVALVONTAVALTUUTUS

– YKSINÄISEN IHMISEN KANNALTA

Taalikka, Sirpa Kristiina
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Toukokuu 2014
Ohjaaja: Anttila, Seppo
Sivumäärä: 51
Liitteitä: 2

Asiasanat: yleinen edunvalvonta, edunvalvontavaltuutus, päämies, maistraatti, valtakirja, hoitotahto, hoivatahto, hoivaustestamentti

Opinnäytetyö käsittelee yleistä edunvalvontaa ja edunvalvontavaltuutusta, täysikäisen, perheettömän ihmisen kannalta ja näiden eroja. Käsittelen myös kuoleman jälkeisiä asioita, miten voi suunnitella tai esittää toiveensa ennakolta ja kuka asiat hoitaa jos ei ennako. Työ toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusstrategioiden olen käyttänyt teoreettista ja vertailevaa tutkimusta sekä havainnointia, koska harjoittelupaikkani oli edunvalvontatoimisto.

Yleinen edunvalvoja voidaan määrätä iäkkäälle tai vaikeasti sairaalle ihmiselle, joka heikentyneen toimintakykynsä vuoksi ei pysty enää huolehtimaan omista asioistaan ja jolla ei ole sukulaista tai läheistä ihmistä, joka häntä auttaisi. Yleinen edunvalvoja huolehtii päämiehensä asioista, päämiehen itsemääräämisoikeutta ja ihmisoikeutta kunnioittaen. Holhoustoimilaki asettaa tiettyjä velvoitteita ja rajoituksia, joiden puitteissa edunvalvojat tekevät työtään. Valvovana elimenä toimivat maistraatit, joille edunvalvojat ovat velvollisia vuositilien muodossa esittämään, miten päämiesten asioita on hoidettu. Vaikka holhoustoimi pääsääntöisesti koskee vain taloudellisten asioiden hoitoa, voivat kyseeseen tulla muutkin asiat, kuten henkilökohtaiset asiat, huolto ja puhevallan käyttö.

Toinen tapa on valmistautua mahdolliseen toimintakyvyn heikkenemiseen tekemällä edunvalvontavaltuutus. Siinä valtuutat haluamasi henkilön hoitamaan asioitasi siltä varalta, että et siihen enää itse pysty. Valtakirjalla on tietyt muotovaatimukset, joita tulee noudattaa, jotta siitä tulee pätevä. Suositeltavaa olisi käyttää valtakirjan laatimiseksi apuna lakimiestä, jotta nämä muotovaatimukset tulisivat täytettyä. Edunvalvontavaltakirjaan voi liittää tarkkojakin toimiohjeita sekä hoito- ja hoivatahdon, joiden mukaan valtuutetun tulee toimia. On omasta tahdosta kiinni, kuinka yksityiskohtaisen valtakirjastaan tekee ja kuinka sitä tahtoo valvottavan.

Vaikka yleinen edunvalvonta päättyy kuolemaan, voi edunvalvoja joutua toimimaan myös kuoleman jälkeisten asioiden hoitajana, jos omaisia ei ole. Edunvalvoja ottaa mahdollisuuksien rajoissa huomioon myös päämiehen elossa esittämät toiveet hautajaisten suhteen. Myös näissä asioissa voi ennakoida ja tehdä itselleen hautaustestamentin. Testamentti on myös hyvä tapa päättää omaisuudestaan kuoleman jälkeen, jos omaisia ei ole ja ei halua omaisuutensa menevän valtiolle.

PUBLIC GUARDIANSHIP AND POWER OF ATTORNEY FOR GUARDIANSHIP - POSITION OF A SINGLE PERSON

Taalikka, Sirpa Kristiina

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Business Administration

May 2014

Supervisor: Anttila Seppo

Number of pages: 51

Appendices: 2

Keywords: public guardianship, power of attorney for guardianship, client, register office, power of attorney, living will, nursing will, funeral will

This thesis discusses the public guardianship and the power of attorney for guardianship and their differences from the point of view of a single, adult person. In addition, I will discuss posthumous matters, such as how to plan and present one's wishes beforehand and who will attend on the matters if no anticipation is done. The study was executed as a qualitative study. The research methods used were theoretical and comparative as well as observation as I completed my work placement in an office for general and legal advice concerning guardianship.

A public guardian can be appointed for an aged or severely ill person whose decreased ability to function restrains him/her from attending on his/her own affairs and who does not have a relative or another close person to help him/her. The public guardian takes care of the client's affairs by respecting the self-determination and human rights of the client. The Guardianship Services Act imposes specific obligations and restrictions in the limits of which the guardians operate. The register offices act as the supervisory bodies, to which the guardians are obliged, in the form of an annual account, to present how the affairs of the clients have been attended on. Even if the guardianship principally concerns only financial matters, other issues might come into the fore, e.g. personal matters, maintenance and the right to speak.

Another means to prepare to the possible decrease in the ability to function is to compile a power of attorney for guardianship, with which you authorize a person to attend on your matters in the case you are no longer capable of doing it yourself. The form of the power of attorney should follow specific requirements in order to make it legally admissible. It is advisable to utilize the assistance of a lawyer in compiling the form to fulfil these requirements. The power of attorney for guardianship can contain even relatively detailed directives as well as the living will and the nursing will, according to which the guardian should operate. The person's own wishes determine, how detailed the power of attorney should be and how it should be supervised.

Even if the public guardianship concludes with the death of the client, the guardian may be responsible of posthumous matters, if there are no relatives. The guardian shall take into account, when possible, the wishes on funeral arrangements the client has presented when still alive. Also these matters can be anticipated by compiling a

funeral will. The last will is a good way to decide on one's estate after the death, in case there are no relatives and one does not wish for the estate to go the state's possession.

SISÄLLYS

SYMBOLI- JA TERMILUETTELO	7
1 JOHDANTO.....	8
2 EDUNVALVONTA.....	9
2.1 Holhoustoimi	9
2.2 Edunvalvojan omaehtoinen hakeminen	10
2.3 Edunvalvojan hakijana joku muu	12
2.4 Edunvalvojan määrääminen.....	13
2.4.1 Hyvä edunvalvontatapa	15
2.5 Omaisuuden hoito	16
2.5.1 Käyttövarat	17
2.5.2 Omaisuusluettelo	18
2.5.3 Vuositili	19
2.5.4 Edunvalvojan palkkio.....	19
2.6 Muut kuin taloudelliset asiat	20
2.6.1 Henkilökohtaiset asiat	20
2.6.2 Korostetusti henkilökohtaiset asiat	21
2.6.3 Luvanvaraiset oikeustoimet.....	22
2.6.4 Huolto	23
2.6.5 Hoitotahto.....	24
2.6.6 Hoivatahto	25
2.6.7 Puhevallan käyttö	27
2.7 Edunvalvonnan päättymisen.....	27
2.8 Testamentti.....	30
3 EDUNVALVONTAVALTUUTUS.....	30
3.1 Yleistä	30
3.2 Laadinta	31
3.3 Toimiohjeet.....	34
3.4 Valtakirjan luovutus.....	35
3.5 Vahvistaminen	36
3.5.1 Valtuutettu, varavaltuutettu ja toissijainen valtuutettu.....	37
3.5.2 Valtuutetun velvollisuudet	39
3.5.3 Palkkio.....	40
3.6 Valvonta	41
3.7 Valtuutuksen lakkaaminen.....	41
3.8 Lakkaamisen toimenpiteet	42
4 HAUTAJAISTEN JÄRJESTÄMINEN	42

5	EROT.....	44
6	POHDINTAA.....	46
	LÄHTEET.....	50
	LIITTEET	

SYMBOLI- JA TERMILUETTELO

EDUNVALVONTA ihmisen, jonka toimintakyky on heikentynyt,
puolesta toimimista

EDUNVALVON- tehdään mahdollisen toimintakyvyn heikkenemisen varalta
TAVALTUUTUS

EDUNVALVOJA valvoo päämiehen etuja

MAISTRAATTI holhousviranomainen

OIKEUDELLINEN yksilön kykyä antaa tahdonilmauksia, joilla on oikeudellista
TOIMINTAKYKY merkitystä

PÄÄMIES henkilö, joka tarvitsee edunvalvontaa

VALTUUTTAJA henkilö, joka tekee edunvalvontavaltakirjan

VALTUUTETTU henkilö, jonka valtuuttaja valtuuttaa hoitamaan asioitaan

1 JOHDANTO

Syy miksi kiinnostuin tästä aiheesta, johtuu oman läheisen vakavasta sairastumisesta ja poismenosta. Hänellä oli läheisiä jotka huolehtivat ja päättivät asioista, kun hän ei enää itse tähän pystynyt. Tällöin aloin miettiä, että mitä tapahtuu niille ihmisille joilla ei ole ketään, ei perhettä tai sukulaisia, jotka huolehtisivat asioista, jos itse ei enää pysty. Miten voi varautua ennakolta ja mitä jos ei varaudu?

Ihminen joka on iäkäs tai vaikeasti sairas, voi heikentyneen toimintakykynsä takia olla kykenemätön huolehtimaan omista asioistaan tai ajamaan omaa etuaan, tällöin edunvalvoja voi olla tarpeen. Edunvalvoja määrätään vain siinä tapauksessa, jos asiat eivät tule muulla tavoin hoidetuiksi. Edunvalvojana voi toimia henkilön sukulainen, ystävä tai muu läheinen, mutta jos näitä ei löydy, edunvalvojaksi määrätään yleinen edunvalvoja. Yleisen edunvalvojan palveluita järjestävät valtion oikeusaputoimistot, joissa tehtävää hoitavat yleiset edunvalvojat ja heitä avustavat sihteerit. Edunvalvojan määrää maistraatti tai käräjäoikeus. (Oikeus [www-sivut](#) 2014.)

Mahdolliseen toimintakyvyn heikkenemiseen voi varautua ennakolta tekemällä edunvalvontavaltuutuksen. Edunvalvontavaltuutuksella ihminen voi ennakolta järjestää asioidensa hoidon siltä varalta, että hän tulee siihen myöhemmin kykenemättömäksi. Tällä tavoin voi varmistua siitä, että asioita hoitaa hänen itse valitsemansa uskottu ihminen. (Oikeusministeriön [www-sivut](#) 2014.)

Työssäni selvitän mitä on yleinen edunvalvonta ja miten sitä haetaan. Mitkä ovat edunvalvojan vaatimukset ja mitä on hyvä edunvalvontatapa. Mitkä ovat lain asettamat säännökset edunvalvonnasta? Toisena kokonaisuutena selvitän miten voi varautua ennakolta, edunvalvontavaltuutuksen avulla. Mitä tarkoittaa edunvalvontavaltuutus? Mitä valtuutusta tehdessä tulee ottaa huomioon, mitä voi valtuuttaa tekemään ja miten käytäntö etenee. Lopussa vertailen näiden kahden edunvalvontatavan eroja. Olen rajannut työni koskemaan vain täysi-ikäistä ja yksinäistä ihmistä, joka toimintakyvyn heikkenemisen vuoksi on yleisessä edunvalvonnassa tai tekee edunvalvontavaltuutuksen toimintakyvyn heikkenemisen varalta. Kerron myös miten kuoleman

jälkeiset asiat tulisi hoitaa, voiko ne määrätä ennakolta ja mitä jos näin ei tee, kuka hoitaa hautauksen jne.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkittava asia on rajattu, mutta sitä tutkitaan syvemmin. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen, selittäminen, tulkinta ja soveltaminen. (Kuisma 2013.) Tutkimusstrategioista olen opinnäytetyössäni käyttänyt teoreettista ja vertailevaa tutkimusta sekä havainnointia.

Teoreettinen tutkimus tuo käsiteltävästä asiasta tietoa ja avaa sen eri käsitteitä lukijoille. Vertailevassa tutkimuksessa lukija näkee, mitä eroa on kahden eri edunvalvontatavan välillä. (Saukkonen.) Havainnointi on myös yksi tutkimuksen osa, koska harjoittelupaikkani on edunvalvontatoimisto. Olen päässyt havainnoimaan käytännössä sitä miten lukemani ja kirjoittamani teoria toteutuu käytännössä, koska ala oli minulle aivan uusi ja vieras. Havainnointi on hyvä tiedonhankkimismenetelmä, jos tutkittavasta asiasta tiedetään hyvin vähän tai ei ollenkaan. Asiat nähdään havainnoinnissa ikään kuin oikeissa yhteyksissään. Havainnoinnilla voidaan monipuolistaa tutkittavasta ilmiöstä saatua tietoa. (Pitkäranta 2009, 76 – 77.)

2 EDUNVALVONTA

2.1 Holhoustoimi

Holhoustoimesta eli päämiehen taloudellisten asioiden hoidosta säädetään holhoustoimesta annetusta laista: HolTL 442/1999. Tämä sama laki on myös tärkein edunvalvontaoikeuden säädös, koska muissakin oikeudenalan osissa tätä lakia käytetään hyväksi. (Välimäki 2013, 1.) Lain keskeinen tavoite on, ettei kenenkään valtaa määrätä omista asioistaan rajoiteta enempää kuin se on välttämätöntä hänen suojaamiseksi. Tärkein toimintaperiaate on siis päämiehen itsemääräämisoikeuden ja ihmisoi-
keuksien kunnioittaminen. Jokaisen oikeudellisen ratkaisun pitää läpäistä ihmisarvon kunnioittamisen testi. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 265; Välimäki 2013, 17; Sarja 2007, 380.)

Holhoustoimen tarkoituksena on valvoa niiden ihmisten etua ja oikeutta, jotka eivät siihen enää itse pysty. Kyseessä voi olla vajaavaltaisuus, sairaus, poissaolo tai muu syy. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 1 §.) Holhoustoimen ensisijainen tavoite on taloudellisten asioiden hoidon järjestäminen ja niiden valvonta. (Välimäki 2013, 3.)

2.2 Edunvalvojan omaehtoinen hakeminen

Henkilö, joka haluaa itselleen määrättävän edunvalvojan, voi hakea sitä oman kotikuntansa käräjäoikeudelta. Yleisenpää on, että hakemus tehdään maistraattiin. Tämä kuitenkin vaatii sen, että seuraavat edellytykset täyttyvät: henkilön tulee itse hakea edunvalvojan määräämistä ja pyytää, että tietty henkilö määrätään hänen edunvalvojakseen. Lisäksi hakijan edellytetään kykenevän ymmärtämään asian merkityksen, eli hänen on oltava riittävän toimintakykyinen tähän. Kun nämä edellytykset täyttyvät, maistraatti voi tehdä edunvalvontaa koskevan päätöksen. Tämä hakumenettely on tuomioistuintietä kevyempi vaihtoehto ja se korostaa tulevan päämiehen itsemääräämisoikeutta, jota kunnioitetaan holhoustoimilaissa useissa säännöksissä. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 276 – 277.)

Jotta maistraatti voi tällaisissa tapauksissa varmistua siitä, että edunvalvontapyyntö on aito ja hakija riittävän ymmärryskykyinen, sen tulee kuulla henkilökohtaisesti hakijaa. Oman tahdon ja tarkoituksen lisäksi asiaan kuuluu selvittää hakijalle, mitä edunvalvojan määrääminen merkitsee. Hakijalle tulee selvittää arkipäiväisten asioiden lisänä edunvalvonnan syvemmälle käyvät todelliset oikeusvaikutukset, esim. pankkitilillä olevien varojen käytön rajoitukset. Kuulemistilanteessa tulisi kiinnittää huomiota hakijan tosiasialliseen tietoon edunvalvonnan vaikutuksista jokapäiväisessä elämässä. Itsemääräämisoikeuden kunnioitus kuulemisessa tarkoittaa, että henkilölle kerrotaan vaikutukset sellaisina kuin ne ovat. Tämän jälkeen varmistetaan, että hakija todella haluaa hakea itselleen edunvalvojaa. Tämän menettelyn perustana on ihminen ja hänen arvonsa kunnioittaminen. Kuuleminen tapahtuu useimmiten maistraatissa, vaikka se voidaan toimittaa muullakin tavoin, esimerkiksi hakijan kotona. Tilanteissa, joissa kuuleminen voi olla vaikeasti toteutettavissa, ei holhoustoimiviranomaisen tarvitse suorittaa kuulemista henkilökohtaisesti. Tästä syystä kuulemisen voi suorittaa toinen holhousviranomainen tai siihen käytetään teknistä laitetta, jonka avulla

asian ratkaisevan holhousviranomaisen virkamies ja hakija ovat näkö- ja puheyhteysdessä toisiinsa kuulemisen aikana. Tällaisia tilanteita voivat tuottaa pitkät välimatkat tai hakijan olo suljetussa laitoksessa. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 277; Välimäki 2013, 47; Tornberg 2012, 222.)

Jos edunvalvontaa hakevan tila todetaan sellaiseksi, ettei häntä voida kuulla, holhousviranomaisella ei ole kelpoisuutta määrätä edunvalvojaa, vaan sen määrää käräjäoikeus. Maistraatti voi vaatia myös, että hakija esittää lääkärinlausunnon seikoista, joilla on merkitystä asian ratkaisussa. Näitä seikkoja ovat kyky ymmärtää hakemisen merkitys ja tarpeellisuus. Käytännössä maistraatti edellyttää, että lääkärinlausunto liitetään hakemukseen aina. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 277.)

Holhousviranomaisella on riidattomissa tapauksissa oikeus edunvalvontamääräyksen antamiseen, jos päämiehen oikeusturva ei vaadi tuomioistuinkäsittelyä. Tämäkin edellyttää sen, että maistraatti on vakuuttunut päämiehen omasta tahdosta ja valvonnan tarpeellisuudesta. Henkilön itsemääräämisoikeutta kunnioittavaa on, ettei edunvalvonnan edellytyksiä tulkita liian ankarasti tai kynnystä nosteta liian korkeaksi, koska hakijalla on oikeus hakea edunvalvojaa itsenäisesti. Se on hakijan ennakoiva toimenpide ja osaksi itsesuojeluvaistoakin. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 278.)

Jos hakijalla on diagnosoitu toimintakykyä etenevästi heikentävä sairaus, hänen tulee hakea edunvalvojaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa sairauttaan. Tällöin hakija pystyy vielä suunnittelemaan tulevaisuuttaan ja huolehtimaan asioistaan. Hakijan tulee liittää hakemukseensa lääkärinlausunto sairaudestaan ja edunvalvojan tarpeesta vastaisuudessa. Täten maistraatti voi hyväksyä hakemuksen. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 278 – 279.)

Vaikka henkilö itse hakee edunvalvojaa, tosiasia on, että hän menettää aina osan itsemääräämisoikeudestaan. Omaehtoisessa hakemisessa on mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaiset tehtävät edunvalvojalle tulee ja kuka edunvalvojaksi tulee. Omaehtoisessa hakemisessa henkilön tulee ymmärtää asian merkitys, joka tarkoittaa, että henkilö ei ole voinut vielä menettää toimintakykyään, ainakaan kokonaan. Kun kyky ymmärtää ja päättää asioista on tallella, tulisi olla itsestään selvää, että hakijan itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan. Toisaalta oma-aloitteinen edunvalvonta ei ole it-

semääräämisoikeuden kannalta aidoin vaihtoehto, koska edunvalvojaa määrättäessä edunvalvonnalle on oltava myös todella tarvetta. (Tornberg 2012, 242 – 243.)

2.3 Edunvalvojan hakijana joku muu

Hakemuksen edunvalvonnasta käräjäoikeuteen voi tehdä päämiehen lisäksi, maistraatti, päämiehen edunvalvoja tai päämiehen vanhempi, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen. Se ketä pidetään läheisenä, ratkaistaan yksittäistapauksissa aina erikseen. Näiden ihmisten lisäksi kuka tahansa voi toimeensa mahdollisesti liittyvän vaitiolovelvollisuuden estämättä tehdä maistraatille ilmoituksen edunvalvonnan tarpeessa olevasta päämiehestä. Tällainen henkilö voi olla esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen, joka on huomannut asiakkaansa kykenemättömyyden asioidensa hoitoon. Ilmoituksessa hän selvittää, millä tavoin edunvalvonnan tarve ilmenee. Maistraatti on ilmoituksen saatuaan velvollinen tutkimaan asiaa ja tarvittaessa tekemään hakemuksen käräjäoikeudelle edunvalvojan määräämiseksi. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 281.)

Kun päämies ei ole itse hakijana, hänelle on varattava aika tulla kuulluksi. Kysymyksessä on edunvalvontaan esitetyn oikeudesta olla osallisena omassa jutussaan ja esittää mielipiteensä siitä, että onko edunvalvoja tarpeellinen vai ei ja kuka edunvalvoja on. Jos hän vastustaa, kuulemisessa on mahdollisuus saada tietoa vastustamisen perusteista. Edunvalvojan määrääminen tarkoittaa, että toimintavapautta voidaan tosiasiassa rajoittaa hyvinkin merkittävästi, joten tuomioistuimen tulee saada oikeat tiedot ratkaisunsa perusteeksi. Tapauksesta riippuen annetaan päämiehen omalle tahdolle merkitys. Keskeisintä on se, että päädytään parhaaseen mahdolliseen ratkaisuun päämiehen kannalta. Myös edunvalvontaan haetun puolisolle on lain mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tällä pyritään selvittämään edunvalvonnan tarpeeseen vaikuttavista taloudellisista seikoista sekä miten se vaikuttaisi perheeseen. Puolison kuuleminen on tarpeetonta jos he asuvat erillään eikä edunvalvojan määrääminen vaikuta toisen puolison etuihin tai oikeuksiin. Puolison kuulemisen lisäksi myös muille omaisille tulee ilmoittaa merkittävästä perheenjäsentä koskevista toimenpiteistä. Hyvä hallinto ja perhe-elämän kunnioittaminen vaativat tätä. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 281 – 282.)

Kuuleminen tulisi tapahtua kirjallisena lausumana, mutta jos voidaan olettaa, että lausunnon antaminen käy parhaiten suullisesti, se voidaan tehdä asian käsittelyn nopeuttamiseksi. Holhoustoimilaki mahdollistaa kuulemisen myös pääkäsittelyn ulkopuolella, jos kuultava ei ilman huomattavaa vaikeutta voi saapua istuntoon tai siihen on muu painava syy. Kuuleminen voi tapahtua hoitolaitoksessa tai tämän kotona. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 283.)

Jos edunvalvonnassa on kyse toimintakelpoisuuden rajoittamisesta, on tuomioistuimen yleensä kuultava edunvalvontaan esitettyä henkilökohtaisesti. Kyse on siis kuulemisesta eikä vain kuulemistilaisuuden varaamisesta. Henkilökohtaisesta kuulemisesta voidaan poiketa vain kolmesta syystä: hakemus hylätään heti perusteettomana, kuuleminen on päämiehen tilan takia mahdotonta tai kuuleminen aiheuttaa päämiehelle kohtuutonta haittaa. Tila jonka vuoksi kuuleminen on mahdotonta, on esimerkiksi tajuttomuus tai tila, että päämies ei kykene lainkaan ymmärtämään, mistä on kysymys. Kohtuuton haitta voi olla, päämiehen mielenterveydelliset syyt, joiden vuoksi on katsottu, että kuulemisesta olisi haittaa mielenterveydelle tai hoidolle. Kuitenkaan pelkkä laitoshoido, ei oikeuta jättämään kuulemista toimittamatta, vaikka se vaatisi erityisjärjestelyitä. Näissä tapauksissa hankitaan muulla tavoin riittävä selvitys siitä, että vaadittu toimintakelpoisuuden rajoitus on oikeassa suhteessa asianomaisen suojaamisen tarpeeseen. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 288.)

2.4 Edunvalvojan määrääminen

Täysi-ikäisen edunvalvojana voi toimia henkilö, joka on tuomioistuimen tai holhousviranomaisen määräämä. Edunvalvoja on tehtävään sopiva henkilö, joka on antanut tähän suostumuksensa. Sopivuutta arvioidessa otetaan huomioon edunvalvojan taito ja kokemus sekä tehtävän laatu ja laajuus. Päämiehen edun toteutuminen päivittäisessä edunvalvontatyössä vaatii järjestelmän asianmukaisuutta, holhoustoimen sisältökysymysten hallintaa sekä virkamiehinä toimivien yleisten edunvalvojien ja maistraattien osalta myös riittävän perusoikeusnormien tuntemusta. Olennaista on, että edunvalvoja ymmärtää miten yhteiskunta toimii, mitä eri viranomaiset hoitavat, mitä palveluja ne tarjoavat ja keneltä voi kysyä neuvoja. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 4 § ja 5 §; Sarja 2007, 378; Välimäki 2013, 68.) Edunvalvojan kelpoisuus voi olla

yleinen tai rajoitettu. Yleinen kelpoisuus koskee kaikkia päämiehen asioihin liittyviä toimia. Rajoitettu kelpoisuus koskee vain tiettyä oikeustointa, asiaa tai omaisuutta. Kelpoisuuden laajuuden ratkaisee päämiehen tila ja suojaamisen tarpeen perusteet. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 265.)

Tuomioistuimien voi määrätä täysi-ikäiselle edunvalvojan, joka sairauden, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on itse kykenemätön valvomaan etuaan tai huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa eivätkä tule muulla tavoin hoidetuiksi. Holhousviranomaisen tulee tarpeen mukaan tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi. Edunvalvoja voidaan määrätä, jos päämies ei tätä vastusta. Edunvalvojan voi kuitenkin päämiehen vastusteluista huolimatta määrätä, jos vastustamiselle ei ole hänen tilansa ja tarpeensa huomioitaessa riittävää aihetta. Edunvalvojan tehtävää voidaan rajoittaa koskemaan vain tiettyä oikeustointa, asiaa tai omaisuutta. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 8 §.) Edunvalvonnassa painotetaan varsinkin itsemääräämisoikeuden, yksityisyyden, yksilöllisyyden ja omaisuuden suojaa. Näiden periaatteita on kunnioitettava, vaikka oikeus määrätä omaisuudesta siirtyykin osin toiselle henkilölle. (Sarja 2007, 374 – 375.)

Edunvalvonta ja toimintakelpoisuuden rajoittaminen merkitään holhousasioiden rekisteriin. Valtakunnallista holhousasioiden rekisteriä pitävät yllä Itä-Suomen aluehallintoviraston ohjaus- ja kehittämisyksikkö yhdessä maistraatin kanssa. Rekisteri palvelee maistraatteja edunvalvontatyön välineenä sekä auttaa sellaista kolmatta joka aikoo tehdä oikeustoimen edunvalvonnassa olevan kanssa. Rekisteristä saa tiedon mahdollisen oikeustoimikumppanin kelpoisuudesta päättää asioistaan itse ja mahdollisen edunvalvojan. Rekisteriin ei kuitenkaan merkitä jos edunvalvoja on määrätty vain tiettyä oikeustointa varten, eikä siihen liity omaisuuden hoitoa. Myöskään edunvalvojan edustamista oikeudenkäynnissä tai edunvalvojan suostumusta päämiehen henkilöä koskevaan toimenpiteeseen ei merkitä rekisteriin. (Välimäki 2013, 193 – 195.)

2.4.1 Hyvä edunvalvontatapa

Hyvä edunvalvontatapa edellyttää edunvalvojan toimimaan päämiehen eduksi. Päämiehen etu näkyy parhaiten yksittäisissä toimenpiteissä, kuten esim. edunvalvoja huolehtii päämiehensä maksuista, hakee tälle kuuluvat etuudet ja kartoittaa mahdolliset velkojen järjestelyt. Jos kyseessä on edunvalvonnan taustalla epäily päämiehen taloudellisesta hyväksikäytöstä, edunvalvoja puuttuu tähän asiaan nopeasti. Päämiehen etua edunvalvoja ajaa myös selvittämällä mahdolliset vahingonkorvaukset tai kuolinpesät. Laista löytyy useita määräaikoja, joita edunvalvojan tulee noudattaa. (Sarja 2007, 378.)

Päämiehen edun toteutumisessa on tärkeää, että edunvalvoja voi tutustua päämieheensä, hänen taustoihinsa, asioihinsa ja mahdollisiin ongelmiin. Päämiehen etu edellyttää edunvalvojan ja päämiehen yhteistoimintaa ja luottamuksellista suhdetta. Tätä suhdetta ei saa käyttää väärin. Etujen ajamisesta on myös kyse kun edunvalvoja arvioi lain edellyttämällä tavalla päämiehelle jätettävien käyttövarojen ja omaisuuden määrää. (Sarja 2007, 379.)

Mikko Sarja on artikkelissaan määritellyt edunvalvojalle seuraavanlaisia velvoitteita, jotka tuovat hyvin esille hyvää edunvalvontatapaa. Edunvalvojan tulee pitää päämiehensä varallisuus erillään omistaan, hän ei saa lahjoittaa päämiehensä omaisuutta, hänen tulee hakea luvanvaraiselle oikeustoimelle tarvittava lupa, hän ei saa tehdä oikeustoimia, joiden ehdot olisivat päämiehelle selvästi epäedullisia. Edunvalvoja ei saa olla esteellinen oikeustoimien tekemiseen, hänen tulee sijoittaa päämiehen omaisuus kohtuullisen tuoton saavuttamisen periaatteella ja turvata omaisuuden säilyminen, hänen tulee antaa kohtuulliset käyttövarat, hänen tulee noudattaa omaisuuden hoito- tai käyttösuunnitelmaa, hänen tulee hakea ne edut, joihin päämies on oikeutettu, hän ei saa ottaa kohtuutonta palkkiota ja tositteet on säilytettävä huolellisesti. Velvoitteista osa on suoraan holhoustoimilaissa ja osa on enemmän tai vähemmän suoraan johdettavissa lain säännöksistä. (Sarja 2011, 158.)

Ihanne edunvalvoja on henkilö, joka on tehtävän vaatimalla tavalla asiantunteva, päämiehen kanssa hyvin toimeentuleva, kuunteleva, toimii itsenäisesti ja riippumattomasti, päämiehen persoonallisuutta ja ihmisarvoa kunnioittava, päämiehen etua ja

parasta ajatellen. Edunvalvojan työssä tarvitaan inhimillisyyttä, myötäelämisen taitoa, kärsivällisyyttä, laaja-alaista asiantuntevuutta ja päättäväisyyttä. (Välimäki 2013, 68 – 69.)

2.5 Omaisuuden hoito

Edunvalvojan tulee hoitaa päämiehensä omaisuutta niin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja henkilökohtaisiin tarpeisiin. Edunvalvojan tulee pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan tunnollisesti. Edunvalvojan tulee ottaa hoitoonsa päämiehelle kuuluva omaisuus, siltä osin kuin se on tarpeellista tämän etujen suojaamista varten. Jos kyseessä on omaisuus, josta päämies voi vapaasti määrätä, omaisuutta ei saa ottaa hallintaan vastoin päämiehen tahtoa. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 37 §.) Henkilökohtaisten tarpeiden arviointiperusteena voidaan pitää päämiehen varallisuutta ja aikaisempaa elintasoaan, mutta myös päämiehen nykyisiä tai aikaisempia toiveita ja elämänhistoriaa. Jos päämies on ollut varakas ja tottunut korkeaan elintasoon, edunvalvojan tulisi pitää huolta elintason ja elämäntyylin säilyttämisestä. Käyttövarat tulisi mitoittaa päämiehen aikaisemman elintason mukaan. Inhimillisyyden periaatetta tulisikin soveltaa edunvalvojan työssään. Tehtävät ratkaisut tulisi tehdä päämiehen lähtökohdista käsin ottamalla huomioon tämän elämänhistoria, tavat, asenteet ja mielipiteet. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 300.)

Edunvalvojan tulee säilyttää omaisuus, jota päämies tarvitsee asumista varten tai jolla on muulla tavoin erityistä arvoa päämiehelle. Muu omaisuus, elatuksen tai tarpeiden ulkopuolelta, on sijoitettava niin, että se säilyy riittävän varmasti ja siitä saa kohtuullisen tuoton. Edunvalvojan tulee löytää tasapaino turvaavuuden ja tuottavuuden väliltä. Omaisuuden säilytys ei tarkoita säilyttämistä perillisiä varten, vaan päämiehen myöhempää tarvetta varten. Jos taas on tiedossa, että päämies ei huonokuntoisuutensa vuoksi tarvitse enää esim. asuntoaan tai lomaosakettaan, omaisuutta tulee käyttää päämiehen edun mukaisen, parhaan mahdollisen hoidon ja hoivan saamiseksi. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 38 § – 39 §; Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 272 – 273; Välimäki 2013, 86.)

Päämiehen elatus tulee kustantaa hänen omista varoistaan. Tästä syystä edunvalvojan tulee varata riittävästi varoja elatukseen. Jos varojen tuotot eivät riitä elatukseen, edunvalvojan tulee varata sitä varten tarpeelliset pääomavarat. Asuntoa tai elinkeino-omaisuutta ei yleensä realisoida tällaiseen käyttöön, paitsi jos muuta mahdollisuutta ei ole. (Välimäki 2013, 86.)

Päämiehen pyytäessä on edunvalvojan selvitettävä päämiehen taloudellista asemaa ja toimenpiteitä, joihin hän on ryhtynyt omaisuutta hoitaessaan. Tämän selvityksen voi tehdä suullisesti, mutta päämiehen halutessa on järjestettävä mahdollisuus tutustua omiin asiakirjoihin ja tilitietoihin. Jos omaisuus on laadultaan ja määrältään suuri, voi holhousviranomaisen määrätä edunvalvojan laatimaan omaisuuden hoidosta ja käytöstä hoitosuunnitelman ja hyväksyttävä tämä holhousviranomaisella. Hoitosuunnitelmaa muutetaan ja täydennetään tarpeen vaatiessa. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 39 §; Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 272 - 273.) Päämiehen etujen ajamisesta on myös kyse luvan pyytämisestä maistraatilta, päämiehen omistaman kiinteistön myynnissä. Tämän oikeustoimen säätämällä on pyritty etukäteen vähentämään vaaraa siitä, että päämiehelle aiheutuisi oikeustoimesta vahinkoa. Lupahakemus, joka on päämiehen edunvastainen, on hylättävä. (Sarja 2007, 379.)

2.5.1 Käyttövarat

Päämiehelle on jätettävä omaisuus, jota hän tarvitsee henkilökohtaiseen käyttöönsä. Hänen vallintaansa on jätettävä tarpeisiinsa ja muihin olosuhteisiin nähden kohtuullinen määrä käyttövaroja. Edunvalvoja voi jättää päämiehensä hallintaan muutakin omaisuutta, jos se on päämiehen edun mukaista. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 38 §.) Jos päämiehellä on tili luottolaitoksessa, edunvalvoja ilmoittaa laitokselle kuka tai ketkä voivat nostaa tilillä olevia varoja. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 31 §.)

Käyttövarat on tarkoitettu päämiehen vapaaseen käyttöön, edunvalvoja ei ole vastuussa niiden käytöstä. Tästä johtuen edunvalvojan omat mieltymykset ja näkemykset eivät saa olla ratkaisevia, kun hän päättää käyttövarojen määrästä. Käyttövaroja koskeva lain kohta rajoittaa edunvalvojan haltuunotto-oikeutta ja turvaa ainakin joissain määrin päämiehen itsemääräämisoikeutta taloudellisissa asioissa. Hyvään hal-

linnon ja edunvalvontatapaan kuuluu maksaa käyttövarat päämiehen tilille viivyttelemättä. (Sarja 2007, 384 ja 394.)

Käytännössä päämiehen pankkitilivarat jaetaan esimerkiksi kahdelle tilille, joista toista käyttää edunvalvoja ja toista päämies. Tämä on tärkeää päämiehen itsemääräämisoikeuden ja itsetunnon kannalta. Maistraatin valvontavelvollisuuksiin kuuluu tilintarkastuksen eli vuositilin yhteydessä kontrolloida, että edunvalvoja on huolehtinut käyttövarojen jättämisestä päämiehensä hallintaan. (Välimäki 2013, 37.)

2.5.2 Omaisuusluettelo

Maistraatille kuuluu ennen kaikkea se, miten edunvalvoja hoitaa päämiehensä varallisuutta. Valvonta vaatii sen, että maistraatilla tulee olla tarkka tieto varoista, joita päämiehellä on edunvalvonnan alkaessa. Edunvalvojan tulee kolmen kuukauden kuluessa tehtävänsä alkamisesta antaa maistraatille luettelo päämiehen varoista ja veloista. Määräaika alkaa edunvalvojan määräyksen antamispäivästä, ei lainvoimaisuudesta. (Välimäki 2013, 164 – 165; HolTL 422/1999, 48 §.)

Luettelosta on ilmentävä kaikki päämiehen varallisuusosoikeudet: omistusoikeuden esineisiin, saamisoikeudet ja osuusoikeudet. Luettelosta on myös käytävä ilmi omaisuus, joka jää päämiehen hallintaan. Selvyyden ja vastaisten vastuukysymysten selvittämisen takia päämiehen hallintaan jäävät varat on syytä erotella omaan ryhmäänsä. Jos päämies saa myöhemmin omaisuutta ja edunvalvoja sen huolehdittavakseen, luettelo saadusta omaisuudesta on annettava kuukauden kuluessa saannosta. Omaisuusluettelossa edunvalvojan on ilmoitettava, että hänen antamat tietonsa ovat oikeat ja ettei hän ole tahallisesti jättänyt mitään mainitsematta. Tuomioistuimien voi myös velvoittaa maistraatin vaatimuksesta edunvalvojan vahvistamaan luettelon valan tai vakuutuksen nojalla. Väärän tiedon antaminen tai salaaminen on rangaistava teko. (Välimäki 2013, 165 - 166; HolTL 422/1999, 48 § ja 49 §.)

2.5.3 Vuositili

Edunvalvoja, joka hoitaa omaisuutta, on velvollinen pitämään kirjaa päämiehen varoista ja veloista ja tilikauden tapahtumista. Edunvalvojan tulee vuosittain antaa maistraatille tili eli vuositili. Vuositili on annettava kolmen kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä. Tapauksissa joissa edunvalvonta on alkanut vasta jälkimmäisellä tilikauden puoliskolla, edunvalvoja voi hakea tai maistraatti päättää, että tili annetaan vasta seuraavan vuositilin yhteydessä. (HolTL 422/1999, 50 § ja 51 §.)

Vuositilissä on oltava seuraavat seikat: päämiehen varat ja velat tilikauden alussa ja lopussa, tilikauden aikana tapahtuneet muutokset varoissa ja veloissa, päämiehen puolesta tilikauden aikana tehdyt tärkeimmät oikeustoimet ja muut vastaavat toimenpiteet, joihin on ryhdytty omaisuutta hoidettaessa sekä omaisuus, joka on annettu päämiehelle vallittavaksi. Eli vuositili on yksittäisten tilitapahtumien yleiskatsaus ja tiivistelmä, josta maistraatti voi todeta onko päämiehen varoja hoidettu kuten pitää. Jos tilissä on epäselvyyttä, maistraatti on velvollinen puuttumaan asiaan. Keino jolla asiaan puututaan, riippuu epäselvyyden koosta ja laadusta. Joskus pelkkä lisäselvitys edunvalvojalta riittää, joskus maistraatti ohjaa ja neuvoo virheen korjauksessa ja joskus on turvauduttava pakkokeinoihin; sakon uhkaan ja teettämismääräykseen. Vähäisistä puutoksista ja virheistä maistraatti voi antaa huomautuksen, vastaisen varalle. (Välimäki 2013, 168 – 169.)

Kun edunvalvonta päättyy, puhutaan päätöstilistä. Päätöstili on viimeksi annetun vuositilin jälkeistä aikaa, joka on sisällöltään sama kuin vuositilikin. Päätöstili on annettava viivyttelämättä, kuitenkin ottaen huomioon omaisuuden laatu ja laajuus. (Välimäki 2013, 172 – 173.) Kun edunvalvojan tehtävä lakkaa, on hän velvollinen viipymättä luovuttamaan hoidossaan oleva omaisuus päämiehelleen, uudelle edunvalvojalle tai muulle siihen oikeutetulle. (HolTL 422/199, 59 §.)

2.5.4 Edunvalvojan palkkio

Edunvalvojalla on oikeus saada päämiehensä varoista korvaus kuluistaan ja tehtävän laatuun ja laajuuteen ja päämiehen varoihin nähden kohtuullinen palkkio. Tämän li-

säksi hän on oikeutettu erityiskorvaukseen, jos hän on tehnyt päämiehen hyväksi tarpeellista, erityistä ammattitaitoa tai huomattavaa työmäärää vaativaa tehtävää, jos tehtävän hoitaminen on ollut päämiehen edun mukaista. (HolTL 422/1999, 44 §.) Kulujen korvaukselle ei ole asetettu tarkkoja edellytyksiä, muuta kuin tarpeellisuus. Sitä arvioidaan edunvalvojan tehtävän vaatimuksien mukaan, liian tunnollinen ja liian kalliita kuluja käyttävä edunvalvoja joutuu kärsimään liian kovat kulut vahinkonaan. Vuosi- ja päätöstilien yhteydessä edunvalvoja toimittaa myös erittelyn perimistään kuluista. Palkkio määräytyy karkeasti yleistäen niin, että vaativasta, vastuullisesta, työmäärältään suuresta ja isosta omaisuudesta huolehtiminen tuo isomman palkkion kuin helpon ja vaatimattoman omaisuuden hoito. Jos vuositulot jäävät alle toimeentulotuen perusosaa vastaavan vuotuisen tason alle, edunvalvojalla ei ole oikeutta palkkioon. Kuitenkin oikeus palkkioon on, jos päämiehellä on käyvän arvon mukaan laskehtuja nettovaroja ja ne ylittävät enemmän kuin kolminkertaisesti toimeentulon perusosaa vastaavan vuotuisen tason. (Välimäki 2013, 182.)

2.6 Muut kuin taloudelliset asiat

Vaikka holhoustoimen ensisijainen tarkoitus on taloudellisten asioiden huolenpito, voi päämiehen etujen valvontaan liittyä muitakin kokonaisuuksia. Näitä voivat olla henkilökohtaiset asiat, huolto ja puhevallan käyttäminen tuomioistuimissa ja viranomaisissa. Näiden välinen raja voi olla vaikea määritellä ja joustavuutta tarvitaan. Esimerkkinä voidaan mainita kuntoutus: päämies tarvitsee kuntoutusta, joka koskee päämiestä henkilökohtaisena asiana, mutta toisaalta kuntoutus voi olla kallista, jossa tulee kyseeseen taloudelliset seikat. Samoin päämiehen asuinpaikan sijainti on henkilökohtainen asia, mutta asunnon vaihto taloudellisista syistä on taloudellinen seikka. (Välimäki 2013, 22.) Myös sosiaaliturvaan kuuluvien taloudellisten etuuksien hakeminen päämiehelle, kuuluu taloudellisten asioiden hoitoon. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 208.)

2.6.1 Henkilökohtaiset asiat

Täysi-ikäisen päämiehen henkilökohtaiset asiat edellyttävät aina erillistä määräystä. Tämä johtuu välittömyyden periaatteesta, jossa päämiehen toimintakelpoisuus on

säilytettävä mahdollisimman laajana, eikä taloudellisten asioiden hoitamiseen tarkoitettu edunvalvoja saa automaattisesti rajoittaa päämiehen kelpoisuutta päättää omista henkilökohtaisista asioistaan. (Välimäki 2013, 23.) Jos tuomioistuin määrää, niin edunvalvojalla on oikeus edustaa päämiestään sellaisissa tämän henkilöä koskevissa asiassa, jonka merkitystä päämies ei kykene ymmärtämään. (HolTL 422/1999, 29 §.) Määräys voi olla joko määrättyä asiaa koskeva tai yleisluonteinen. Yleisluonteinen määräys voi koskea esiin tulevia asioita, joista on huomattu, ettei päämies niitä pysty ymmärtämään. Oikeuskirjallisuudessa tämä määräys on toissijainen päämiehen omaan päätösvaltaan nähden. Tämä tarkoittaa sitä, että edunvalvojalla ei ole täydellistä edustuskelpoisuutta, vaan kelpoisuus ratkaistaan lopullisesti päätöstenteko tilanteessa. Jos tuolloin huomataan, ettei päämiehellä ei ole riittävää ymmärryskykyä, edunvalvoja päättää asiasta yksin. (Välimäki 2013, 24.)

Tilanteita, joissa edunvalvoja tarvitsee kelpoisuuden edustaa päämiestään tämän henkilöä koskevissa asioissa, esiintyyneen käytännössä melko harvoin. Hoitosuostumuksen antaminen siihen kykenemättömän potilaan puolesta lienee yleisin tilanne. Potilaslain mukaan suostumuksensa tähän voi antaa myös lähiomainen tai muu läheinen. Jos ihmisellä ei ole perhettä ympärillään, on nähtävillä, että eteen saattaa tulla hoitopäätöksiä, joiden merkitystä päämies ei itse ymmärrä, saattaa olla tarpeen, että edunvalvojalle annetaan kelpoisuus päättää päämiehensä hoitoa koskevista asioista. Tämä kelpoisuus tulee käyttöön vasta, jos päämies ei yksittäistapauksessa ymmärrä päätettävän asian merkitystä. (Helin 2001, 1086.)

2.6.2 Korostetusti henkilökohtaiset asiat

On tiettyä, niin henkilökohtaisia asioita, ettei edunvalvoja voi niissä päämiestään edustaa. Näitä ovat suostumus avioliittoon, lapseksiottaminen, isyyden tunnustaminen, tunnustetun isyyden hyväksyminen, testamentin tekeminen ja peruuttaminen sekä muut tämän kaltaiset tahdonilmaisut. Tämä sääntely tarkoittaa, että oikeusvaikutukset voidaan saada aikaan vain, jos päämies itse tajuaa asian merkityksen ja pystyy ilmaisemaan tahtonsa siihen. Jos tämä ei toteudu, oikeusvaikutuksia, joihin tarvittaisiin ehdottomasti päämiehen oma tahdonilmaisuus, ei tapahdu. (Välimäki 2013, 25.)

2.6.3 Luvanvaraiset oikeustoimet

Kaikki luvanvaraiset oikeustoimet on lueteltu HolTL 34.1 §:ssä. Ne voidaan jakaa asuntoa koskeviin, kiinteää omaisuutta koskeviin, jäämistöä ja ositusta koskeviin, velvoitteita koskeviin ja liiketoiminnan harjoittamista koskeviin oikeustoimiin. Näissäkin luvanvaraisissa oikeustoimissa edunvalvojalla on velvollisuus kuulla päämies-tään. (Välimäki 2013, 114, 129.)

Luvanvaraisia ovat sellaisten osakeyhtiöiden osakkeiden hankkiminen ja myyminen, jotka oikeuttavat hallitsemaan huoneistoa tai muuta sen osaa. Tämä ei kuitenkaan koske esimerkiksi autotalliosakkeita tai autopaikkaa. Luvanvaraisia ovat myös asun-to-osakehuoneiston, asumisoikeusasunnon ja kiinteistöosakehuoneistojen käyttöoi-keuden luovuttaminen viittä vuotta pidemmäksi ajaksi. Tämä koskee erityisesti asuin- ja liikehuoneistojen vuokraamista. Lupa tarvitaan määräajaksi tehtyihin vuok-rasopimukseen, mutta toistaiseksi voimassa olevien vuokrasopimusten tekemiseen lupaa ei tarvita. Paitsi, jollei vuokranantajan irtisanomisaikaa ole sovittu yli viideksi vuodeksi, joka rinnastuu yli viisi vuotta voimassa olevaan määräaikaiseen sopimuk-seen. (Välimäki 2013, 114.)

Luvanvaraisia ovat kiinteistön ostaminen ja myyminen, määräalan ja murto-osan hankkiminen ja luovuttaminen. Sekä maanvuokra- tai muun käyttöoikeuden raken-nuksineen hankkiminen ja luovuttaminen, joka voidaan maanomistajan kuulematta siirtää kolmannelle. Kiinteän omaisuuden luovuttaminen toisen käytettäväksi pi-DEMMAKSI kuin viideksi vuodeksi, esimerkiksi maanvuokraus, on myös luvanvarais-ta. Jos metsän tai maa-ainesten myynnistä ei ole sovittu hoitosuunnitelmassa, myös ne ovat luvanvaraisia. (Välimäki 2013, 115.)

Luvanvaraisia ovat perinnöstä luopuminen, pesäosuuden luovuttaminen ja ositukses-ta sopiminen. (Välimäki 2013, 116 – 119.)

Velvoitteita koskeviin oikeustoimiin kuuluvat muun lainan kuin valtion takaaman opintolainan ottaminen, vekselivastuuseen sitoutuminen, sitoutuminen vastuuseen toisen velasta eli takaus, omaisuuden pantiksi luovuttaminen ja muu panttioikeuden perustaminen sekä päämiehen rahavarojen velaksi antaminen ja muu rahavarojen si-

joittaminen. Laissa (HolTL 34 §, 13. kohta) on kuitenkin laaja luettelo niistä sijoituksista, joihin lupaa ei tarvita. (Välimäki 2013, 119 – 122.) Luvanvaraisuuteen kuuluu myös liiketoiminnan harjoittaminen yksityisenä elinkeinonharjoittajana, avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön perustaminen sekä näihin liittyminen. (Välimäki 2013, 123.)

2.6.4 Huolto

Huolto tarkoittaa päämiehen hoitamista ja huolenpitoa. Huolto on konkreettista; henkilökohtaisten arkipäiväisten asioiden huolehtimista. (Välimäki 2013, 30.) ”Täysikäiselle määrätyn edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että päämiehelle järjestetään sellainen hoito, huolenpito ja kuntoutus, jota on päämiehen huollon tarpeen ja olojen kannalta sekä päämiehen toivomukset huomioon ottaen pidettävä asianmukaisena” (Laki holhoustoimesta 422/1999, 42 §). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että edunvalvoja pitäisi konkreettisesti huolta päämiehestä, vaan se tarkoittaa selonotto-, vireillepanno- ja valvontavelvollisuutta tai yleisjohdollista huoltoa. Tämä kuuluu edunvalvojan tehtäviin silloinkin, kun häntä ei ole määrätty edustamaan henkilökohtaisissa asioissa. (Välimäki 2013, 31.)

Päämiehen tila voi muuttua tulevaisuudessa sellaiseksi, että häntä ei voi enää edunvalvonnan aikana kuulla. Päämies on saattanut riittävän terveenä ollessaan ilmaista tahtonsa tietyissä itselleen tärkeissä asioissa. Hän on voinut hoitotahtoonsa liitettyssä hoivaa koskevassa suunnitelmassa kertoa, miten hän haluaa omaisuuttaan käytettävän, silloin kun hän ei voi enää tehdä itsenäisiä päätöksiä omaisuuteensa liittyen. Voidaankin pohtia, voiko päämies antaa ennakkoon edunvalvojaa sitovia määräyksiä ja jos voi, miten ne velvoittavat. Jos nämä tahdonilmaisut tahdotaan ottaa vakavasti, on päämiehen antamia tahdonilmauksia noudatettava siinä määrin kuin se on olosuhteet huomioon ottaen mahdollista. Toiveiden ja määräysten noudattamiseen velvoittaa jo holhoustoimilain säännös päämiehen huolenpidosta. Laki ei puutu päämiehen toivomusten ajankohtaan, mutta selviönä voidaan pitää, että myös aiemmin terveenä ilmaistut toiveet tulee ottaa päätöksenteossa huomioon. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 306 – 307.)

Nämä päämiehen ohjeet ja määräykset edunvalvonnan varalle voivat olla tärkeä tiedonlähde. Ohjeet antavat tietoa päämiehen terveestä tahdosta ja edunvalvoja, joka ei ole aiemmin tuntenut päämiestään, saa näin tietoa päämiehensä tahdosta ja toiveista sekä mahdollisesti myös elintavoista ja kulutustottumuksista päätöksenteon tueksi. Tämä voi olla tärkeää mietittäessä käyttövarojen suuruutta ja tarpeellisuutta. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 307.)

Olisikin hyvä, että jo etukäteen ihmiset ilmoittaisivat miten haluaisivat asioitaan hoidettavan siinä tapauksessa, että hänelle määrättäisiin holhoustoimilain nojalla edunvalvoja. Esimerkiksi Muistiliiton hoitotahtolomakkeessa on osio, jossa on mahdollista ilmoittaa tahtonsa hoivastaan ja taloudellisten asioidensa hoitamisesta. Toki tahto, jota voidaan noudattaa myös edunvalvonnan aikana, on mahdollista ilmaista millaisella asiakirjalla tahansa. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 308.)

2.6.5 Hoitotahto

Yksi itsemääräämisoikeuden muodoista on potilaan oikeus ilmaista hoitoaan koskevat tahtonsa etukäteen hoitotahdossa. Se tehdään sellaisten tilanteiden varalle, jossa henkilö ei enää ole kykenevä antamaan suostumustaan omaan hoitonsa varalle, esim. onnettomuuden, sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Hoitotahto mielletään usein tahdonilmaisuksi, jossa potilas joko suostuu tulevaisuudessa annettavaan hoitoon tai kieltäytyy siitä ja soveltuvan erityisesti kuolemaa edeltävään loppuajan hoitoon, jossa potilas pääsääntöisesti kieltää tiettyjen hoitotoimenpiteiden tekemisen. Tämän lisäksi hoitotahto voi sisältää tai tästä poiketen sisältää paljon muunkinlaisia tahdonilmauksia. Siinä voidaan valtuuttaa joku luotettava henkilö tekemään päätöksiä potilaan puolesta tai ilmaista toiveita, jotka tuovat esiin potilaan yleisiä uskomuksia ja elämänasennetta. Tällaiset ilmaisut auttavat terveydenhuollon ammattihenkilöstöä tai potilaan puolesta suostumuksen antavaa läheistä tai laillista edustajaa arvioimaan, miten potilas toivoisi itseään hoidettavan. Hoitotahto voi olla myös kaikkien edellä mainittujen yhdistelmä. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 132.)

Henkilö voi ennakoida mahdollista tulevaa vajaakykyisyyttään valtuuttamalla jonkun läheisensä hoitosuostumusten antamiseen. Valtuutus voi olla sisältönsä puolesta pää-

töksentekovallan valtuutetulle siirtävä tai siinä voi olla selkeitä potilaan antamia tahdonilmaisuja siitä, miten hän haluaa asioitaan hoidettavan. Lain esitöiden mukaan laillinen edustaja, joka voi antaa potilaan puolesta tämän hoitoa koskevan suostumuksen, on joko potilaan edunvalvoja tai tämän valtuuttama henkilö. Tällaista hoitoa voidaan kutsua terveydenhuoltovaltuutukseksi. Se ei lakkaa olemasta voimassa tekijänsä heikentyvän toimintakyvyn vuoksi. Laillisen edustajan nimeäminen käy myös niin, että esimerkiksi pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan potilaan kanssa käydyn keskustelun perusteella hänen sairauskertomukseensa kirjataan selkeästi laillinen edustaja potilaan tahdonilmaisuna ja tämä varmennetaan vielä potilaan allekirjoituksella. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 137 – 139.)

Kuten aiemmin mainitsin, niin hoitotahto mielletään tavallisesti tahdonilmaisuksi, jossa henkilö antaa määräyksiä kuolemaansa edeltävästä loppuajan hoidosta, esimerkiksi siitä, saako potilasta hoidettaessa käyttää keinotekoisesti elintoimintoja ylläpitäviä hoitomuotoja. Potilaslaki määrää, ettei potilaalle saa antaa sellaista hoitoa, joka on vastoin hänen aikaisemmin vakaasti ja pätevästi ilmaisemaansa tahtoa. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 139 – 140.)

2.6.6 Hoivatahto

Hoivaa koskevia ohjeista voidaan käyttää nimitystä hoivatahto, jotta se erotetaan varsinaisesta potilaslain ymmärtämästä hoitotahdosta. Hoivatahto voi sisältää kirjauksia potilaan elämänarvoista ja elämänfilosofiasta, mutta myös toiveita hoivaan ja hoitopaikkaan liittyen, kotihoidon jatkumisesta, tarvittavasta tuesta sekä perushoivassa huomioon otettavista seikoista. Se voi sisältää taloudellisiin asioihin liittyviä toiveita, kuten toiveen, miten haluaa omaisuuttaan käytettävän hänelle parhaan mahdollisen hoidon ja hoivan järjestämiseksi. Potilas voi kertoa myös mitä hänen mielestään on hyvä hoito ja hoiva. Se voi myös sisältää toiveen mahdollisen edunvalvojan henkilöstä. Hoivatahtoon voidaan myös ottaa yleistä edunvalvojaa koskeva toive. Tällöin toiveena on, että hänen nimeämänsä henkilö määrätään myöhemmin tilanteen niin vaatiessa edunvalvojana hoitamaan myös hänen taloudellisia asioitaan. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 141.)

Tällainen tulevaisuuden hoivaa koskeva suunnittelu voi olla tärkeää potilaalle itselleen, mutta se voi helpottaa myös omaisia, mahdollista edunvalvojaa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökuntaa toimimaan sairastuneen ihmisen parhaaksi. Tosin on myös tärkeää miettiä hoivatahdon juridista merkitystä, ketä ja millä tavoin se mahdollisesti velvoittaa. Potilaslaki ja sosiaalihuollon asiakaslaki edellyttää, että päätöksentekoon kykenemättömän henkilön aikaisempia ja nykyisiä toiveita selvitetään ja niitä toteutetaan niin pitkälle kuin mahdollista. Siksi sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstön tulee, omaisten ja laillisen edustajan (valtuutettu, edunvalvontavaltuutettu tai edunvalvoja) kanssa pyrkiä noudattamaan myös potilaan hoitotahdossaan antamia hoivaansa koskevia ohjeita, jos se on mahdollista mm. taloudelliset varat huomioon ottaen. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 142 – 143.)

Edunvalvojan holhoustoimilain velvoittamien pykälien lisäksi lienee selvää, että edunvalvojan tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon myös kirjallisessa hoivatahdossa ennakkoon ilmaistut toivomukset. Hoivatahdon sisältö määrittelee sen, millaista kelpoisuutta edunvalvojalta vaaditaan: päätöksentekovaltaa taloudellisissa ja/vai henkilöä koskevissa asioissa. Tuomioistuinta hoivatahdon sisältö velvoittaa esimerkiksi siinä tapauksessa, että tuomioistuimen tulee ottaa huomioon tulevan päämiehen ennalta esittämät toiveet oman edunvalvojansa henkilöstä. Tahdon huomioimisen edellytyksenä on, että ehdotettu edunvalvoja täyttää myös holhoustoimilaissa säädetty edunvalvojaa koskevat yleiset ja erityiset edellytykset. Eli edunvalvojan on oltava täysivaltainen, tehtävään suostuva ja tehtävään sopiva. Hoito- ja hoivapaikastaan potilaan antamat toimiohjeet tulee ottaa huomioon, jos se vain käytettävissä olevat taloudelliset varat huomioiden on mahdollista. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 143 - 144.)

Hoivaa koskevan tahtonsa voi ilmaista valmiiksi painetulla hoitotahtolomakkeella, mutta myös vapaamuotoisesti itse muotoilemallaan asiakirjalla. Lisäksi hoivaa koskevat toiveet voidaan ilmaista mm. hoito- ja palvelusuunnitelmaan kirjatuin merkinöin. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 144.)

Useat potilasjärjestöt ovat laatineet hoitotahtolomakkeita potilaan itsemääräämisoikeuden tukemiseksi sekä tahdon ilmaisemiseksi, näitä löytyy esimerkiksi Exitus ry:n, THL:n ja Muistiliiton sivuilta. Muistiliiton lomake on muokattu suomalaisiin olosuh-

teisiin sopivaksi ja siinä on kiinnitetty huomiota ikäihmisten mahdollisuuteen hoito-tahdon tekijänä. Se sisältää kaksi osaa: sitovat tahdonilmaisut ja hoitoa ja hoivaa koskevat toiveet. Sitovia tahdonilmaisuja koskeva osa on juridisesti sitova. Siinä kerrotaan elämän loppuvaiheeseen liittyvistä päätöksistä tai siinä on mahdollisuus valtuuttaa joku läheisistä tekemään hoitoa koskevat ratkaisut. Toisessa osassa on mahdollisuus esittää toiveensa hoidon ja hoivan suhteen. Siinä voi määritellä yleisistä hoivaan liittyvistä asioista, esim. elämänarvoista, hoitopaikasta ja annettavasta hoidosta. Mahdollista on myös ilmaista tahtonsa taloudellisiin asioihin liittyvistä seikoista, esim. varallisuuden käytöstä parhaaseen mahdolliseen hoitoon ja kulutustottumuksiin. Lomakkeella voi myös ilmoittaa toiveensa mahdollisen edunvalvojan henkilöstä sekä osallistumisesta lääketieteelliseen tutkimukseen. Lomakkeen voi jokainen täyttää tahtomiltaan osin. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 145 – 146.)

2.6.7 Puhevallan käyttö

Puhevallan käyttö tuomioistuimissa ja viranomaisissa on järjestetty erityissäännöksillä. Se tarkoittaa, että jokaisessa menettelyssä on ratkaistava, kuka tai ketkä käyttävät puhevaltaa ja kuinka laaja se on. Tämän ratkaisevat voimassa olevat puhevaltaa koskevat säännökset. Lähtökohtaisesti käytössä ovat prosessisäännöt ja jos niissä määrätään, niin holhoustoimilain säännökset voivat tulla myös sovellettaviksi. Myös päämiehen holhousoikeudellinen asema on selvitettävä; onko hän täysivaltainen vai onko toimintakelpoisuutta rajattu. Edunvalvojan kelpoisuus on myös selvitettävä; mitä on säädetty tai tuomioistuimen päätöksellä määrätty. (Välimäki 2013, 31.)

2.7 Edunvalvonnan päättyminen

Edunvalvonta päättyy kolmen eri lakkaamismenettelyn mukaan: suoraan lain nojalla päättyvät, ilmoituksen nojalla päättyvät ja tuomioistuimen tai maistraatin päätöksen nojalla päättyvät. (Välimäki 2013, 76 – 77.)

Suoraan lain nojalla edunvalvonta päättyy kun päämies kuolee. Holhoustoimilain mukainen edunvalvojan kelpoisuus ja velvollisuus toimia päättyy päämiehen kuolinhetkellä. Päämiehen kuoltua ainoa edunvalvojan velvollisuus on luovuttaa päämiehen

omaisuus kuolinpesän osakkaiden yhteishallintaan. Tosin käytännössä edunvalvojat voivat joutua hoitamaan kuolinpesänkin asioita ja jopa hautajaisjärjestelyjä, jos omaisia ei ole. (Välimäki 2013, 75 – 76.)

Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä on lausunnossaan ottanut kantaa edunvalvontatehtävän lakkaamiseen päämiehen kuollessa ja antanut kannanoton suositeltavista menettelytavoista. Pääsääntönä on, ettei edunvalvoja puutu lainkaan kuolinpesän asioiden hoitoon. Yleinen edunvalvoja ei kuitenkaan voi jättää asian hoitamista päämiehen kuolemaan, jos tiedossa ei ole ketään joka asioita alkaisi jatkossa hoitaa, vaikka nämä eivät enää kuuluisikaan edunvalvontaan ja edunvalvontapalkkiona laskutettaviin tehtäviin. Näistä kuoleman jälkeisistä toimenpiteistä voidaan periä kuluja kuolinpesältä. Työryhmä suosittelee, että jo edunvalvonnan kuluessa selvitetään päämiehen omaiset, koska tämä helpottaa ja jouduttaa omaisuuden luovuttamista päämiehen kuoleman jälkeen osakkaille ja kuolinpesän yhteishallintoon. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä 2009.)

Jos omaisia ei ole, suositellaan seuraavaa menettelytapaa. Edunvalvoja hankkii sukuselvityksen vainajasta ja ilmoittaa asiasta Valtionkonttorille. Omaisuus ja pesänhoito luovutetaan Valtionkonttorin määräämälle pesänhoitajalle. Tässä tilanteessa kuoleman jälkeiset toimenpiteet jäävät aika vähäisiksi, mutta toimenpiteitä on enemmän kuin tilanteessa, jossa omaisia löytyy. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä 2009.)

Jos perillisittä kuolleen henkilön pesästä ei löydy testamenttia, kuolintapauksesta tulee ilmoittaa Valtiokonttorille kirjallisesti heti, kun sukuselvityksestä on käynyt ilmi, ettei perillisiä ole. Ilmoituksen saatuaan Valtiokonttori valitsee kuolinpesälle pesänhoitajan hoitamaan pesän asioita ja valmistelemaan perunkirjoitusta. Pesänhoitaja ottaa yleensä yhteyttä ilmoituksen tehneeseen henkilöön. Pääsääntöisesti pesänhoitajina käytetään kilpailutuksessa valittuja asianajajia tai oikeusaputoimistoja. Kaikki valtiolle perintönä tuleva omaisuus ei jää valtion omistukseen, vaan perittävän kotikunnalla ja kuolinpesään kuuluvan kiinteistön sijaintikunnalla sekä perinnönjättäjän erityisen läheisillä henkilöillä on mahdollisuus hakea omaisuutta. Aikaa tähän haakuun on vuoden ajan perinnönjättäjän kuolemasta. (Valtiokonttorin [www-sivut](http://www.valtiokonttori.fi) 2014.)

Jos päämiehen kuolinpesässä on osakkaita, mutta nämä ovat passiivisia, eivätkä hoida kuolinpesää, edunvalvoja joutuu huolellisuusvelvoitteen mukaisesti hoitamaan kuolinpesän asioita eteenpäin, niin ettei ainakaan mitään vahinkoja tapahdu. Yksityiskohtaisia ohjeita näiden tilanteiden varalle ei ole, koska tilanteet vaihtelevat. Toimenpiteiden valintaan vaikuttavat myös kuolinpesän varat tai varattomuus. Oikeusohjeet tulee hakea perintökaaresta. Kaikille toimenpiteille tulee löytyä peruste ja oikeutus joko osakkaiden valtuutuksesta tai perintökaaren säädöksistä. Pelkkänä edunvalvojana toiminen edesmenneelle päämiehelle, ei anna valtuutta päätöksenteon kuolinpesän asioissa. Tällaisissa tapauksissa pyritään ensisijaisesti siihen, että kuolinpesän osakkaat ottavat pesän hallintaansa ja heille annetaan opastusta ja neuvoja tarvittaessa. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä 2009.)

Suoraan lain nojalla edunvalvonta päättyy myös kun määräaikaisen tehtävän määräaika on kulunut umpeen tai kun yksittäiseen tehtävään määrätty edunvalvoja on tehnyt työnsä. (Välimäki 2013, 75 – 76.)

Edunvalvojan sijaisen tehtävä lakkaa, kun este poistuu ja he tekevät yhdessä maistraatille ilmoituksen tehtävän lakkaamisesta. Jos tästä tulee erimielisyyttä, käräjäoikeus ratkaisee asian jommankumman hakemuksesta. (Välimäki 2013, 76.)

Tuomioistuimien voi vapauttaa edunvalvojan tehtävästään, jos hän osoittautuu kykenevämmäksi tai sopimattomaksi tehtäväänsä, tai jos vapautukselle on olemassa joku muu erityinen syy tai jos edunvalvoja pyytää vapautusta tehtävästään. Tuomioistuinten tai maistraatin tekemä vapautus ratkaisu tulee heti noudatettavaksi, vaikka se ei olisikaan vielä lainvoimainen. Tuomioistuimien voi päättää, että päämies ei ole enää edunvalvonnan tarpeessa ja samalla voidaan päättää myös edunvalvojan tehtävän lakkaamisesta. Lisäksi tuomioistuimien voi lakkauttaa edunvalvonnan, jos päämiehen asuinpaikka muuttuu vieraaseen valtioon eikä edunvalvonnalla voi toteuttaa sitä tarkoitusta, jonka vuoksi se on asetettu. Lakkaamista koskeva päätös tulee voimaan vasta kun se on saanut lainvoiman, hovioikeuden ratkaisu tulee kuitenkin voimaan heti. Myös maistraatilla on toimivalta määrätä edunvalvojan tehtävä lakkaamaan edunvalvojan ja päämiehen yhteisestä hakemuksesta, jos päämies ei ole enää edunvalvonnan tarpeessa. (Välimäki 2013, 77.)

2.8 Testamentti

Tilanteessa jossa päämiehellä ei ole perillisiä, testamentti annetaan tiedoksi Valtiokonttorille. Tämä tiedoksianto tapahtuu perunkirjoituksen jälkeen. Valmis perukirja on edellytys sille, että Valtiokonttori voi hyväksyä testamentin. Testamenttia annettaessa tiedoksi Valtiokonttorille toimitetaan alkuperäinen testamentti tai julkisen notaarin oikeaksi todistama jäljennös, testamentin kopio, perukirjakopio, kopio perittävän viimeisestä virkatodistuksesta, kopio testamentin saajan viimeisestä virkatodistuksesta tai kopio rekisteriotteesta, jos saajana on yhdistys tai säätiö. Valtiokonttori hyväksyy testamentin, jos siinä ei ole muotovirheitä, eikä muuta estettä hyväksymiselle ilmene. Hyväksynnän jälkeen testamentti on heti täytäntöön pantavissa eli testamentinsaaja saa omaisuuden haltuunsa. (Valtiokonttorin www-sivut 2014.)

3 EDUNVALVONTAVALTUUTUS

3.1 Yleistä

Edunvalvontavaltuutus on holhoustoimilain edunvalvontajärjestelmää täydentävä. Edunvalvontavaltuutuksen tarkoituksena on olla ensisijalla ja edunvalvonnan poisulkevana muotona. Kun päämies on järjestänyt asiansa edunvalvontavaltuutuksella, hänelle ei voi yleensä määrätä holhoustoimilain mukaista edunvalvojaa asioita hoitamaan. Päälähtökohtana on tukea päämiehen itsemääräämisoikeutta. Päämies voi, ennen mahdollisen toimintakykynsä menettämistä, järjestää edunvalvontansa sellaiseksi kuin tahtoo. Valtuuttaja nimeää itse valtuutetun, määrittää itse asiat, joita valtuutettu hoitaa ja voi itse vaikuttaa siihen, miten tiiviisti maistraatti valvoo valtuutetun toimia. Valtuutus tapahtuu kolmivaiheisesti: valtuutuksen laadinta, valtakirjan luovutus valtuutetulle ja kun toimintakyvyn heikkeneminen tulee ajankohtaiseksi, valtuutettu vahvistaa asiakirjan maistraatilla. Tämän jälkeen valtuutettu voi toimia päämiehen edustajana sovitulla tavoilla. (Välimäki 2013, 10, 226.)

Edunvalvontavaltuutusta säätelee laki edunvalvontavaltuutuksesta. Lakia sovelletaan valtuutukseen, jonka valtuuttaja on määrännyt tulemaan voimaan siinä tapauksessa, että hän tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveyden-tilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 1 §.) Laki tuli voimaan marraskuussa vuonna 2007. Se on yksityisoikeudellisen valtuutuksen erityismuoto ja jos laissa ei muulla tavalla säädetä, siihen sovelletaan valtuutusta koskevia sääntöjä ja periaatteita. (Välimäki 2013, 10.)

3.2 Laadinta

Edunvalvontavaltakirjan teon edellytyksenä on 18 vuoden ikä ja kyky ymmärtää valtakirjan merkityksen eli olla oikeustoimikelpoinen. Jos valtakirjan tekoon ryhdytään toimintakyvyn heikkenemisen ensioireissa tai korkealla iällä, olisi syytä vastaisten epäselvyyksien välttämiseksi hakea lääkärintodistus, jolla varmistetaan valtuuttajan kyky ymmärtää valtakirjan merkitys. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 5 §; Välimäki 2013, 228 -229.)

Ennen valtakirjan laadintaan ryhtymistä valtuuttaja joutuu pohtimaan, laatiiko hän valtakirjan itse vai käyttääkö lakimiestä apuna. Valmiita valtakirjamalleja löytää internetistä ja oikeuskirjallisuudesta ja niitä voi käyttää apuna valtakirjaa laatiessa. Nämä mallit ovat kuitenkin perusmalleja siitä, millainen valtakirja voi yksinkertaisimmillaan olla. Yksinkertaisen valtakirjan laatiminen voi riittää henkilölle, jolla ei ole erityistoiveita tai vaatimuksia asioiden hoidolle, vaan tärkeintä on, että luotettu ihminen saa asiat hoidetuksi luontevalla tavalla. Tällaisissa tapauksissa mahdollisesti riittää, että valtakirja laaditaan mallia hyväksi käyttäen ilman lakimiehen apua. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 173.) Työni lopussa on Muistiliiton sivuilta kaksi mallia edunvalvontavaltakirjoista, jotka ovat tällaisia perusmalleja. (LIITE 1 ja LIITE 2.)

Yleensä suositellaan kuitenkin, että edunvalvontavaltuutus tehdään lakimiehen avustuksella. Lakimiehen tulee tuntea edunvalvontavaltuutusta koskeva laki läpikotaisin, jotta hän pystyy kertomaan asiakkaalleen eri vaihtoehtoista valtakirjan sisältöä koskien. Lakimies tietää myös valtakirjan ankarista muotovaatimuksista ja häneltä voi-

daan odottaa parempaa kykyä arvioida asiakkaan toimintakykyä maallikkoon verrattuna. Lakimiehen laatimat muistiinpanot voivat olla hyödyksi myöhemmissä mahdollisissa tulkintaeroissa. Näistä muistiinpanoista voidaan saada näyttöä siitä, mitä päämies on määräyksillään tarkoittanut. Muistiinpanot voivat hyödyttää myös tilanteessa, jossa päämiehen oikeudellista toimintakyvyn tasoa mietitään valtakirjan laadintahetkellä. Ainakin tapauksissa jossa on kyse mittavasta omaisuudesta ja/tai monista vaatimuksista ja yksityiskohdista, valtakirja on syytä laatia lakimiehen avustuksella. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 174.)

Valtuutusta varten tehdään valtakirja, kirjallisesti, josta on käytävä ilmi ainakin seuraavat seikat: 1) Valtuuttamistarkoitus, päämiehen tarkoitusta oikeuttaa valtuutettu edustamaan häntä. Riittävää on jos valtuuttamistarkoitus käy ilmi valtakirjan otsikosta tai valtakirjassa muutoin käytetystä ilmaisusta. 2) Asiat, joissa valtuutettu oikeutetaan edustamaan valtuuttajaa, eli missä asioissa valtuutettu oikeutetaan edustamaan valtuuttajaa. 3) Valtuuttaja ja valtuutettu. 4) Ehto; jolloin valtuutus tulee voimaan siinä tapauksessa, että valtuuttaja tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn takia kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan. Nämä muotoseikat varmistavat sen, että valtakirjojen tulkinnanvaraisuus vähenee ja valtuuttaja harkitsee valtakirjan sisältöä. Valtuuttajan on kahden todistajan samanaikaisesti paikalla ollessa allekirjoitettava valtakirja tai tunnustettava siinä oleva allekirjoituksensa. Tämän jälkeen todistajat todistavat allekirjoituksillaan sen. Näiden todistajien tulee tietää, että on kyseessä valtakirja edunvalvontavaltuutusta varten, mutta valtuuttajan ei tarvitse ilmaista todistajille sen sisältöä. Jos muotovaatimuksia ei noudateta, seuraa siitä valtakirjan pätemättömyys. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 6 §; Antila 2007, 39; Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 175 - 177.)

Päiväys ei ole pakollinen, mutta se on suositeltavaa laittaa aina valtakirjaan. Päiväyksen ilmeneminen valtakirjassa helpottaa sen todistamista, että valtuuttaja on ollut allekirjoitus hetkellä oikeustoimikelpoinen. (Antila 2007, 37.)

Valtuuttajan ja valtuutetun nimien lisäksi olisi hyvä valtakirjaan laittaa esim. syntymäajat, selkeyden vuoksi. Tämä ei kuitenkaan ole pakollista. (Antila 2007, 40.)

Jos valtuuttaja nimeää valtakirjassa varavaltuutetun tai toissijaisen valtuutetun tai molemmat, heidän henkilöllisyytensä tulee ilmetä valtakirjasta. Suositeltavaa on merkitä kaikista valtuutetuista nimien lisäksi vähintäänkin syntymäaika. (Antila 2007, 42.)

Valtakirjaa tehdessä tulee kiinnittää huomiota sen säilytykseen. Voihan olla, että se on käytössä jatkuvasti useiden vuosien ajan. Siksi se olisi järkevää laatia arkistokelpoisia materiaaleja käyttäen. Valtakirjaa tulisi säilyttää myös suojaavassa säilytyskansiossa tai vastaavassa. (Antila 2007, 50.)

Todistajien on merkittävä syntymäaikansa, yhteystietonsa ja todistamisen paikka ja aika allekirjoituksen oheen. Heidän tulee mainita, että ovat olleet samaan aikaan paikalla valtakirjaa tehtäessä. Lisäksi heidän on tehtävä merkintä siitä, että valtuuttaja ymmärtää valtakirjan merkityksen ja muista seikoista, joiden he katsovat vaikuttavan valtakirjan pätevyYTEEN. Tätä kutsutaan todistajalausumaksi. Lausuman puuttuminen valtakirjasta ei ole kuitenkaan pätemättömyysperuste. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 7 §; Välimäki 2013, 230.) Lain esitöissä sanotaan, että kun valtuuttaja on iäkäs, lausumassa voisi olla tarkoituksenmukaista tehdä selväksi tapa, millä tavoin todistajat ovat pyrkineet varmistumaan valtuuttajan oikeustoimikelpoisuudesta. Niissä ei kuitenkaan tarkemmin kerrota, millä tavoin valtuuttajan ymmärryskykyä voitaisiin arvioida ja mihin tulisi kiinnittää huomiota. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 180.)

Todistaja on kelpoinen todistamaan jos hän on yli 18-vuotias ja ymmärtää todistamisen merkityksen. Todistaa ei saa valtuuttajan puoliso ja puolisollla tässä tarkoitetaan myös avopuolisoa. Valtuuttajan puoliso, valtuutettu, valtuutetun puoliso tai heidän sukulaisensa eivät saa myöskään olla todistajina. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 8 §.)

Valtuuttaja voi valtuuttaa valtuutetun edustamaan itseään tämän omaisuutta koskevissa ja muissa taloudellisissa asioissa sekä myös henkilöä koskevissa asioissa, joiden merkityksen henkilö ei kykene ymmärtämään silloin kun valtuutusta on käytettävä. Valtuutus voidaan myös rajoittaa koskemaan vain tiettyä oikeustointa, asiaa tai omaisuutta. Vaikka valtuuttajalla on suuri vapaus päättää valtakirjan sisällöstä, laki

rajoittaa seuraavissa kohdissa: valtuutus ei tuota valtuutetulle kelpoisuutta päättää sellaisesta päämiehen henkilöä koskevasta asiasta, jonka merkityksen valtuuttaja kykenee tajuamaan asian päätöshetkellä tai korostetusti henkilökohtaisia oikeustoimia. Valtuutettu saa antaa lahjan, luovuttaa tai pantata päämiehen kiinteistön vain jos valtakirjassa on niin määrätty. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 2 §; Välimäki 2013, 230 – 231.)

Jäämistösuunnittelun kannalta edunvalvontavaltuutukseen liittyy merkittävä mahdollisuus. Päämies voi Holhoustoimilain lahjoituskiellon estämättä määrätä valtakirjassa, että valtuutetulla on oikeus jakaa lahjoja valtuuttajan ominaisuudessa. Tämä antaa mahdollisuuden jaksottaa lahjoja pidemmälle aikavälille ja näin pystytään myös jatkamaan valtuuttajan jo mahdollisesti aloittamaa omaisuuden lahjoittamista. Tämä vapaa valta lahjojen antamiseen voi tuoda mukanaan väärinkäytösten riskin. Tämän takia valtuutettu saa antaa lahjan valtuuttajan omaisuudesta vain, jos lahjan antamisen perusteet on yksilöity valtakirjassa. Valtakirjaan tulee riittävän tarkasti yksilöidä lahjan saaja, lahjoituksen kohde ja lahjan antamisen ajankohta. Mahdollista on myös ilmoittaa tarpeeksi tarkkaan vain ne perusteet, joiden mukaan nämä seikat määräytyvät. Tämä riittävä tarkkuus voi tapahtua esimerkiksi siten, että valtakirjaan otetaan määräys, jonka mukaan valtuutettu saa lahjoittaa valtuuttajan lapsille niin suuren määrän tämän omistaman X Oy:n osakkeita ja niin usein, kun se on mahdollista ilman lahjaveroseuraamuksia. Täten lahjan kohde, määrä ja ajankohta ovat aina lasketavissa kulloinkin voimassa olevasta lahjaveroa koskevasta laista. Mikään ei kuitenkaan estä tekemästä yksilöintiä niin, että huomattavasti suuremmatkin lahjat ovat mahdollisia. (Kolehmainen 2010, 269 - 270.)

3.3 Toimiohjeet

Edunvalvontavaltakirjaan on tarkoituksenmukaista kirjata asiat pelkistetysti, eikä kirjoittaa kaikkia niitä ehtoja, joiden mukaisesti päämies haluaa valtuutetun toimivan, esimerkkinä varojen sijoitukset tai omaisuuden realisoinnit. Monimutkaisista ja vaikeaselkoisista ehdoista tulee vain valtuutetulle hankalia, kun hän koettaa varmistua valtuutetun kelpoisuudesta. Tämän takia olisi hyvä laatia toimiohjeet erikseen. Toimiohjeissa valtuutetulle voidaan antaa taloudellisten ohjeiden lisäksi ohjeita henkilöä

koskevista asioista, kuten elämän loppuajan hoidosta. Ohjeissa voidaan mainita tahto keinotekoisesti elintoimintoja ylläpitäviin hoitomuotoihin. Kyseessä on tällöin hoitotahdon ilmaisu eli hoitotestamentti. (Välimäki 2013, 234 – 235.) Hoitotestamentti on asiakirja, jossa henkilö antaa ohjeita sitä varten, että lääkärit joutuvat tekemään hänen lääketieteellistä hoitoaan tai elämäänsä koskevia päätöksiä ilman, että hän pystyy niihin sanomaan mielipidettään. Velvollisuus hoitotahdon huomioimisesta perustuu potilaan asemasta ja oikeuksista annettuun lakiin (785/1992). Edunvalvontalaki ei syrjäytä tätä lakia, vaan henkilöä koskevien asioiden hoitamista varten määrättyä edunvalvontavaltuutettua pidetään lain tarkoittamana potilaan laillisenä edustajana. Valtuutetun tulee antaessaan hoitosuostumuksen valtuuttajan puolesta ottaa huomioon tämän antama hoitotahto. (Antila 2007, 23 – 24.)

Toimiohjeisiin ei laissa säädettyä muotovaatimusta, mutta niiden olemassaolon ja sisällön todentamiseksi, ne on syytä laatia kirjallisesti. Oikeaperäisyyden varmistamiseksi suositeltavaa on, että valtuuttaja allekirjoittaa ohjeet ja kaksi todistajaa varmentaa allekirjoituksen. Jos valtuuttaja antaa toimiohjeita, suositeltavaa olisi, että niitä ei otettaisi viittauksina varsinaiseen valtakirjaan. Näin vältetään tulkinnanvaraisuuksilta, esim. valtuutetun kelpoisuuden rajoista. (Antila 2007, 95.) Jos taas kyseessä on henkilöä koskevien asioiden hoito ja niitä koskevat toimiohjeet, Anna Mäki-Petäjä-Leinonen pitäisi suositeltavana sitä, että toimiohjeet otettaisiin mukaan valtakirjan merkintöihin. Päämies on saattanut antaa hoitotahdonilmauksen valtuutetulle tarkoituksenaan, että tämä noudattaa hoitotahdossa annettuja määräyksiä. Jos tästä on merkintä valtakirjassa, se toimii tehokkaana kontrolli- ja painostuskeinona sille, että valtuutettu toimii annettujen ohjeiden mukaisesti. Jos näin ei tee, vaarana voi olla, että valtuutettu jättää tahdonilmaisut huomioimatta. Valtakirjassa voi olla esim. merkintä, että ”Tehdessään hoitoani koskevia päätöksiä X noudattaa toimiohjeissa antamiani määräyksiä”. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 205.)

3.4 Valtakirjan luovutus

Edunvalvontavaltuutus annetaan luovuttamalla valtakirja valtuutetulle tai muulla tavoin ilmoittamalla siitä hänelle. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 9 §.) Laki ei ole antanut tarkkaa määräaikaa valtakirjan luovuttamiselle, mutta käytännöl-

listä olisi antaminen tehdä pian valtakirjan tekemisen jälkeen. Pätevä valtakirja ei lain mukaan tarvitse valtuutetun hyväksyntää, mutta asiasyyt sitä vaativat. Valtuutuksessa on kuitenkin kyse tehtävään sitoutumisesta ja valtuutus tulee voimaan vain valtuutetun tekemästä hakemuksesta maistraatille. Siksi valtuuttajan tulisikin selvittää tahtooko valtuutettu todella sitoutua tehtäväänsä, koska on hänestä kiinni sen voimaantulo. (Välimäki 2013, 235.)

3.5 Vahvistaminen

Kun valtuuttaja on tullut kykenemättömäksi huolehtimaan valtuutuksen käsittämistä asioista, valtuutettu pyytää holhousviranomaista vahvistamaan valtuutuksen. Valtuutuksen voimaantulo ei edellytä lainvoimaista päätöstä, vaan se tulee voimaan ja valtuutetun kelpoisuus alkaa heti päätöksen antohetkellä. Vahvistamista haetaan siltä holhousviranomaiselta, jonka toimialueella valtuuttajalla on kotikunta. Valtakirja tulee voimaan kun maistraatti on sen vahvistanut. Hakemuksen voi tehdä vain valtuutettu, joka esittää alkuperäisen valtakirjan ja lääkärinlausunnon tai muun siihen rinnastettavan selvityksen valtuuttajan tilasta. Tämä muuhun rinnastettava selvitys voi olla valtuuttajan kotikunnan sosiaalityöntekijöiden lausunto tilanteesta, jos valtuuttaja on kieltäytynyt lääkärintarkastuksesta. Tilanne jossa valtuuttaja voi kieltäytyä lääkärintarkastuksesta, voi johtua hänen omasta mielipiteestään, että hän pystyy ja kykenee asioidensa hoitoon, mutta valtuutettu näkee asian toisin ja pyytää päämiestään hyvin tuntevaa sosiaalityöntekijää arvioimaan tilanteen. Valtuutetulla on jo lainkin antama oikeus pyytää, salassapitosäännösten estämättä, sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköltä ja niiden työntekijöiltä tietoja ja selvityksiä, jotka ovat tarpeellisia selvittämään onko päämies tullut kykenemättömäksi huolehtimaan valtuutusta koskevista asioistaan. (Välimäki 2013, 236; Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 183 -186.)

Ennen vahvistusta maistraatti tarkistaa myös että valtuuttaja on täysi-ikäinen, valtakirja on tehty lain säätämällä tavalla; muotovaatimukset ja vähimmäissisältö täyttyvät sekä sen että valtuuttaja on tullut sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneet terveydentilan tai muun vastaavan syyn takia pääasiallisesti kykenemättömäksi huolehtimaan asioista, joita valtuutus koskee. Ennen tätä valtuutettu voi ryhtyä vain välttämättömiin oikeustoimiin päämiehen edun turvaamiseksi. Vahvista-

mismenettelyyn kuuluu osana myös kuuleminen. Jos päämies kykenee tajuamaan asian merkityksen, hänelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, tarvittaessa henkilökohtaisestikin. Myös päämiehen puolisolle ja muille läheisille varataan tilaisuus tulla kuulluksi. Vahvistamisesta maistraatti antaa päätöksensä ja jos valtuutus koski taloudellisten asioiden edustamista, valtuutus merkitään holhousasioiden rekisteriin. Vahvistaminen ei tarkoita, että valtuuttaja olisi menettänyt oikeustoimikelpoisuutensa tai, että hän olisi edes tosiasiallista oikeustoimikelpoisuutta vailla. Valtuuttajan oikeustoimikelpoisuus säilyy ja jos hän tekee oikeustoimia, ne ovat päteviä, jos ei ole muuta sovittu. (Välimäki 2013, 236- 238.)

Henkilöä koskevia asioita varten annettua valtuutusta ei lain mukaan rekisteröidä. Tämä saattaa tuottaa joissain tilanteissa ongelmia ja ihmettelyä aiheuttaakin se, miksei henkilöä koskevat asiat voitaisi laittaa myös rekisteriin. Potilaan oikeusturvan kannalta olisi hyvä, että hoitohenkilökunta voisi epäselvissä tilanteissa saada rekisteristä tiedon annetusta edunvalvontavaltuutuksesta, joka koskee henkilöä koskevia asioita, esim. yksinäinen ja perheetön ihminen, tällöin hoitohenkilökunta voisi rekisteristä varmistaa, että onko asiakkaalla edunvalvontavaltuutusta vai ei. Laki on ilmeisesti lähtenyt ajatuksesta, että näissä tilanteissa tieto edunvalvontavaltuutuksesta on liitetty potilasasiakirjoihin. Anna Mäki-Petäjä-Leinonen herättelee kirjassaan ajatusta, miksei tehtäisi rekisteriä, joka mahdollistaisi rekisteröinnin edunvalvontavaltuutuksesta ennakkoon. Rekisteristä saisi tiedon edunvalvontavaltuutuksesta ja sen säilytyspaikasta. Samasta rekisteristä löytyisi myös tiedot testamentista ja hoitotahdosta. Tämä rekisteri tukisi henkilöitä, jotka haluavat ennakoida mahdollista toimintakyvyttömyyttään ja näin varmistaa, että suunnitelmat myöhemmin toteutuvat. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 198.)

3.5.1 Valtuutettu, varavaltuutettu ja toissijainen valtuutettu

Valtuuttajan ja valtuutetun keskinäinen luottamussuhde on tärkeää edunvalvontavaltuutuksessa. Päämies valtuuttaa ihmisen, johon hän luottaa. Mahdollisiin tapahtuviin muutoksiin päämies voi varautua nimeämällä varavaltuutetun, tilapäisiä esteitä varten tai pysyviä esteitä varten toissijaisen valtuutetun. (Välimäki 2013, 232.) Näiden kelpoisuus näyttää perustuvan siihen oletukseen, että näiden kelpoisuus määritellään

aina yhtä laajaksi kuin varsinaisenkin valtuutetun kelpoisuus. Laki ei kuitenkaan estä laatimasta valtakirjaa, jonka mukaan varavaltuutetun tai toissijaisen valtuutetun kelpoisuus olisi suppeampi kuin varsinaisen valtuutetun. Mahdollista on myös valtakirja, jossa näiden tehtävät hajautetaan usealle eri henkilölle. (Antila 2007, 29.)

Varavaltuutettu on henkilö, joka on valtuutettu sen varalta, jos varsinainen valtuutettu tulee sairaaksi, esteelliseksi tai muusta tilapäisestä syystä estyneeksi hoitamaan tehtävänsä. Toissijainen valtuutettu on henkilö, jonka valtuuttaja nimeää valtuuteksi sen varalta, että varsinainen valtuutettu ei otakaan tehtävää vastaan, luopuu siitä tai tulee pysyvästi estyneeksi. Sama henkilö voi olla sekä varavaltuutettu että toissijainen valtuutettu. Jos taas nämä ovat kaksi eri henkilöä, valtakirjassa on yleensä tarkoituksenmukaista määritellä varavaltuutetun tehtävä niin, että varavaltuutettu toimii valtuutettuna varsinaisen sekä toissijaisen valtuutetun tilapäisen esteen vuoksi. (Antila 2007, 28.)

Päämies voi myös määrätä niin, että esim. yksi valtuutettu hoitaa taloudelliset asiat, toinen henkilöä koskevat asiat. Tällöin olisi käytännöllistä laatia kaksi erillistä edunvalvontavaltakirjaa. Valtakirjoja laadittaessa tulee pitää huolta siitä, että aikaisempaa valtuutusta ei katsota peruutetuksi, koska edunvalvontalaki niin määrää. Jotta ensin tullutta valtuutusta ei katsota tulleen peruutetuksi uudella valtuutuksella, uuteen valtakirjaan on laitettava nimenomainen määräys, että valtuutusten on tarkoitus olla voimassa rinnakkain. (Antila 2007, 27.)

Päämies voi valtuuttaa saman tehtävän useammalle valtuutetulle, mutta selvyiden vuoksi olisi määrättävä, ovatko valtuutetut kelpoisia edustamaan valtuuttajaa yhdessä vai onko jokainen yksinään kelpoinen edustamaan päämiestään. Jos valtakirjassa ei ole tästä mainintaa, lähtökohtana on, että valtuutetuilla on kelpoisuus edustaa vain yhdessä. Yhdessä toimimisesta huolimatta kukin valtuutettu on pätevä vastaanottamaan maksuja, kutsuja ja tahdonilmaisuja, jos ne kuuluvat valtuutetun kelpoisuuden piiriin. (Antila 2007, 27.)

Päämies voi myös nimetä useita varavaltuutettuja ja toissijaisia valtuutettuja. Tällöin valtakirjasta tulisi selvittää, mikä on heidän ensisijaisuusjärjestyksensä. Jos sitä ei ole

mainittu, ratkaisevana voidaan pitää valtakirjassa olevaa nimijärjestystä. (Antila 2007, 28.)

3.5.2 Valtuutetun velvollisuudet

Valtuutetun tulee valtuuttajan puolesta toimiessaan tunnollisesti pitää huolta päämiehensä oikeuksista ja edistää hänen parastaan. Valtuutetun tulee pitää valtuuttajalle kuuluvat raha- ja muut varat erillään omista varoistaan. Kun valtuutettu tekee päätöksiä hänelle kuuluvissa asioissa, hänen on tiedusteltava valtuuttajan mielipidettä, jos asia on tärkeä ja se voi tapahtua ilman huomattavaa hankaluutta. Jos valtuuttaja on kykenemätön ymmärtämään asian merkitystä, kuuleminen ei ole tarpeen. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 16 §.) Toimenpiteitä joihin valtuutettu ryhtyy valtuuttajan puolesta, on arvioitava yksittäistapauksissa erikseen. Arvioinnissa otetaan huomioon valtuutuksen sisältö ja olosuhteet. Valtuutetulla on myös velvollisuus valvoa valtuuttajan puolesta sitä, että sopimuskumppani täyttää velvoitteensa asianmukaisesti ja tarvittaessa reagoitava reklamoimalla rikkomuksiin. (Antila 2007, 96.)

Valtuutetulla on salassapitovelvollisuus. Hän ei saa ilman valtuuttajan suostumusta ilmaista edunvalvontavaltuutukseen liittyvän tehtävän perusteella tietoon saamaansa asiaa, joka on valtuuttajan taloudellisen edun tai yksityisyyden suojan takia pidettävä salassa. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 47 §.) Salassa pidettäviä, taloudellisia asioita, voivat olla valtuuttajan liike- tai ammattisalaisuudet sekä taloudellista asemaansa koskevat tiedot, jos näiden tietojen antaminen tuottaa taloudellista vahinkoa valtuuttajalle. Yksityisyyden suoja asioita voivat olla valtuuttajan yksityiselämä, terveydentila, sairaus, vamma tai häneen kohdistuva hoitotoimenpide. (Antila 2007, 98.)

Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan koske valtion tai kunnan viranomaista, tai muuta henkilöä, jos tieto on tarpeen edunvalvontavaltuutuslain mukaisten tehtävien suorittamiseen. Tietoja voidaan antaa myös syyttäjä- ja poliisiviranomaiselle rikoksen selvittämistä varten. Ne voidaan antaa myös tuomioistuimelle, jos se on tarpeen lain mukaisessa asiassa. Oikeus tiedonsaantiin on lisäksi sillä, jolla on lain nimen-

omainen säädetty oikeus saada tieto salassa pidettävästä asiasta. (Antila 2007, 98 - 99.)

3.5.3 Palkkio

Valtuutetulla on oikeus saada tehtävien tekemisestä palkkiota ja kulukorvausta. Näiden maksamisesta ja maksuperusteista valtuuttaja ja valtuutettu voivat sopia keskenään. Sopimus voi olla erillinen palkkiosopimus tai sen voi sisällyttää toimeksiantosuhteen ehtoja laajemmin koskevaan toimeksiantosopimukseen. Vaihtoehtona on myös se, että valtuuttaja voi valtakirjassaan tai muutoin yksipuolisesti antaa määräyksiä palkkion ja kulukorvausten perusteista. Tässä vaihtoehdossa voidaan yleensä katsoa, että valtuutettu on hyväksynyt nämä määräykset ryhtyessään valtuutetuksi. (Antila 2007, 102 – 103.)

Valtuuttaja voi yksipuolisesti määrätä vaikkapa, että valtuutettu ei saa palkkiota vaan vain kulukorvauksia. Tästä voi seurata se, ettei valtuutettu suostu ottamaan tehtävää vastaan. Valtuuttaja voi antaa myös hyvin yksityiskohtaisia ohjeita palkkion määräytymisperusteista. Tämä ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, koska valtuutus saattaa tulla voimaan pitkänkin ajan kuluttua sen tekemisestä ja sen kesto saattaa olla vuosia. Jos valtakirjassa on kohtuuttomia palkkioehtoja, niitä voidaan sovitella lain nojalla. (Antila 2007, 103.)

Jos näistä kuluista ei ole sovittu eikä määrätty, valtuutetulla on oikeus saada korvaus tarpeellisista kuluistaan ja tehtävän laatuun ja laajuuteen nähden kohtuullinen palkkio valtuuttajan varoista. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 22 §.) Valtuutetulla on oikeus saada kohtuullinen palkkio, vähävaraiseltakin. Vähävaraisen asioiden hoito voidaan usein katsoa kuitenkin vähemmän vaativaksi kuin varakkaan valtuuttajan asioiden hoito, joten palkkio on alempi vähempivaraisten osalta. (Antila 2007, 104.)

3.6 Valvonta

Maistraattien valvonta edunvalvontavaltuutusta kohtaan on tarkoitettu kevyemmäksi kuin edunvalvonnan. Valtuutettu on velvollinen hakemaan oikeustoimille holhousoikeudellisen luvan ja antaa vuositilin, vain jos niin on valtuutuksessa määritelty. Valtuutuksen voi siis muotoilla niin, että siihen ei kuulu maistraatin lupakontrollia eikä vuositilitarkastusta tai ne määritellään kevyemmiksi kuin edunvalvonnassa. Valtuutuksella ei kuitenkaan voi poistaa valtuutetun velvollisuutta tehdä omaisuusluettelo maistraatille ja maistraatin oikeutta vaatia valtuutetulta tiliä, jos siihen on syytä. (Välimäki 2013, 227.) Maistraatti ei voi pyytää valtuutetulta tiliä, jos siihen ei ole erityistä syytä, pistokoemaiset pyynnot eivät ole sallittuja. (Antila 2007, 147.)

Maistraatille luovuttavan tilin mukana valtuutetun on annettava tarkastettaviksi myös tiliin liittyvät tarpeelliset tositteet. Tarkastuksen päätyttyä tositteet palautetaan valtuutetulle. (Antila 2007, 145.)

Tätä kevyempää valvontaa voi seurata väärinkäytösten lisääntyminen, jota pyritään vähentämään keskittymällä valtuutuksen perustamiseen ja käynnistämiseen. Valtakirjalla on tiukat muotovaatimukset ja voimaantulo on viranomaiskontrollista kiinni. (Välimäki 2013, 227.)

Valtuuttaja voi myös valtakirjassa yksilöidä sen tahon, joka valvoo valtuutettua ja määrätä vaikkapa määräaikoina tapahtuva tili. Yksityinen valvoja voi olla yksityishenkilö tai oikeushenkilö, esimerkiksi tilitoimisto. (Antila 2007, 148 -149.)

3.7 Valtuutuksen lakkaaminen

Valtuutus lakkaa kun se peruutetaan ja peruutus tulee voimaan. Jos valtakirja peruutetaan ennen sen voimaantuloa eli ennen maistraatin vahvistamista, se toimitetaan yksityisin toimin, esim. ottamalla valtakirja takaisin tai hävittämällä se tai hakemalla valtakirjan julistamista tehottomaksi. Jos peruuttamisen ajankohta on maistraatin vahvistamisen jälkeen, peruutus tulee voimaan vasta kun maistraatti on peruuttamisen vahvistanut. Maistraatti peruuttaa valtakirjan vain: 1) Jos päämies tajuaa peruut-

tamisen merkityksen. 2) Päämies kuolee. 3) Luopuminen. Valtuutettu ilmoittaa maistraatille luopuvansa tehtävästä. Syytä luopumiselle ei tarvita ja se tulee voimaan kun ilmoitus on tehty maistraatille. Jos valtuutus on merkitty rekisteriin, myös sinne on tehtävä merkintä lakkaamisesta. 4) Edunvalvojan määrääminen. Päämiehelle määrätään edunvalvoja, jonka tehtävät kattavat valtuutetulle kuuluneet tehtävät. Erillistä irtisanomista ei valtuutetulle tarvita, vaan tehtävä lakkaa suoran lain nojalla. 5) Päätyminen. Valtuutus päättyy valtakirjassa olevan ehdon tai aikamääräyksen johdosta. 6) Konkurssi. Päämies asetetaan konkurssiin. Jos valtuutettu tekee oikeustoimen konkurssin jälkeen, sillä on sama vaikutus kuin jos päämies olisi tehnyt sen itse. (Välimäki 2013, 240 – 241.)

3.8 Lakkaamisen toimenpiteet

Kun valtuutus lakkaa olemasta voimassa, valtuutettu on velvollinen viipymättä luovuttamaan valtakirjan ja hoidossaan olevan valtuuttajan omaisuuden päämiehelle, tämän edunvalvojalle, toissijaiselle valtuutetulle tai sille kuka on omaisuuteen oikeutettu. Omaisuuden luovutus koskee irtainta omaisuutta, arvopapereita ja asiakirjoja, jotka ovat tarpeen päämiehen oikeuksien valvomiseksi tai toteuttamiseksi, se kenelle omaisuus luovutetaan, riippuu lakkaamisen syistä. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 259.)

4 HAUTAJAISTEN JÄRJESTÄMINEN

Hautaustoimilain 23 §:n 1 ja 2 momenteissa säädetään hautausjärjestelyjen etusijajärjestyksestä. Kyseessä on henkilö, joka saa ensisijaisesti oikeuden huolehtia hautaamiseen, tuhkaamiseen ja tuhkan käsittelyyn liittyvistä järjestelyistä. Ensimmäisellä sijalla on vainajan nimeämä henkilö. Jos vainaja on eläessään nimennyt tietyn henkilön vastaamaan hautausjärjestelyistä, hänellä on oikeus huolehtia järjestelyistä. Toissijaisesti järjestelyistä voivat huolehtia vainajan leski tai avopuoliso sekä lähimmät perilliset yhdessä. Lapsen tai vailla kumppania eläneen henkilön kuollessa järjestelyistä vastaavat vainajan lähimmät perilliset perintökaaren mukaisesti. Jos nämä vai-

najan läheisimmät omaiset eivät huolehdi järjestelyistä, voi myös muu vainajan läheinen huolehtia niistä. Jos mitään näistä edellä mainituista ei löydy, järjestelyistä huolehtii vainajan kuolinhetken kotikunta, tai jos kotikuntaa Suomessa ei ole, se kunta, jossa vainaja asui kuolinhetkellään. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 162.)

Hautaukseen liittyy aina myös taloudellinen puoli, miten kustannuksista selvittää. Perintökaaren mukaan hautauskustannukset suoritetaan kuolinpesän varoista, ja kuolinpesän osakkaan hautauskustannuksiin tekemää velkaa käsitellään pesän velkana. Jos pesän osakas maksaa kuluja omista varoistaan, hänellä on oikeus periä maksamansa kohtuullinen määrä jäämistövaroista. Jos taas järjestelyistä huolehtinut on kuolinpesän ulkopuolelta, hänellä on hautaustoimilain mukainen oikeus saada korvausta kohtuullisista hautauskuluista. Tarvittaessa hautauskustannuksiin voi saada täydentävää toimeentulotukea toimeentulotuesta annetun lain nojalla. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 163.)

Hautaustoimilaissa säädetään velvollisuudesta kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia hautaamisessa, tuhkaamisessa ja tuhkan käsittelyssä. Tyypillisesti näitä tilanteita voivat olla valinnat arkkuhautauksen ja tuhkauksen välillä, hautausmaan ja hautapaikan valinta ja hautaustoimitus. Vainajan uskonnollinen tai muu katsomus tulee myös ottaa huomioon. Vainajan toiveet musiikin, muistotilaisuuden paikan ja tarjoilujen ja kutsuttavien suhteen tulee ottaa huomioon niin hyvin kuin mahdollista. Hautausjärjestelyihin liittyy siis niin taloudellisia kuin henkilökohtaisiakin kysymyksiä. Hautaukseen liittyvät päätökset tulisi tehdä vainajan katsomus ja toivomukset huomioon ottaen niin hyvin kuin se kohtuullisesti on mahdollista. Lain esitöiden mukaan hautajaisia järjestävällä on kuitenkin oikeus poiketa sellaisten toiveiden kunnioittamisesta, joiden toteuttaminen olisi kohtuuttoman vaikeaa tai kuolinpesän varoihin nähden kohtuuttoman kallista. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 163 – 164.)

Suomen Hautaustoimistojen Liitto ry on kehittänyt hautaustestamentti järjestelmän, jonka avulla hautaustestamentin tekijä voi määrätä omien hautajaistensa järjestämisestä. Allekirjoittaminen ja todistaminen tapahtuvat samoin kuin tavallisenkin testamentin teossa. Hautaustestamentteja tehdään kaksi samansisältöistä kappaletta, joista toinen jää hautaustestamentin tekijälle ja toinen hautaustoimistolle. Hautaustestamenttiin liittyy aina hautaussuunnitelma, jossa tekijä voi yksityiskohtaisesti kertoa

haluamansa palvelut ja tuotteet. Omasta tahdosta riippuu määrääkö vain vaikkapa hautautavasta vai kertoooko yksityiskohtaisemmin koko hautajaistensa järjestämisestä. (Hautaustoimistojenliiton [www-sivut](#) 2014.)

Hautaustestamentissa voi määrätä, että varat hautajaisiin otetaan tekijän jäävästä omaisuudesta tai, että varat on talletettu tätä tarkoitusta varten avatulle pankkitilille. Hautaustoimisto ja testamentin tekijä tekevät keskenään hautauksen ennakkotilaussopimuksen. Pankkitilillä olevat varat ovat testamentin tekijän hallinnassa. Kun testamentin tehnyt kuolee, sopimuksen tehnyt hautaustoimisto on oikeutettu nostamaan varoja tililtä hautaussuunnitelman mukaisten hautajaisten toteuttamista varten. Hautaussuunnitelman tehdään aina Suomen Hautaustoimistojen Liittoon kuuluvan hautaustoimiston kanssa. (Hautaustoimistojenliiton [www-sivut](#) 2014.)

Tärkeää on, että hautaustestamentin tehnyt kertoo testamentin olemassa olosta läheisilleen tai ystävilleen. Testamentin tekijän oma kappale testamentista on hyvä säilyttää paikassa, josta omaiset tai ystävät sen löytävät helposti. Pankin tallelokero ei ole oikea paikka hautaustestamentin säilytykseen, koska se avataan usein vasta hautauksen jälkeen ennen perunkirjoitusta. (Hautaustoimistojenliiton [www-sivut](#) 2014.)

5 EROT

Edunvalvontavaltuutuksen tarkoitus on pääosin sama kuin edunvalvonnan. Suurin ero on siinä, että valtuutus perustuu henkilön omaan tahtoon ja edunvalvonta perustuu viranomaisen päätökseen. (Välimäki 2013, 226.)

Edunvalvontavaltuutus eroaa edunvalvonnasta siinä, että maistraatti valvoo valtuutettua selvästi vähäisemmin kuin edunvalvojaa. Myöskään perusmuotoiseen valvontaan ei kuulu lainkaan oikeustointen lupakontrollia. Se kuuluu vain jos valtakirjassa on niin määrätty. (Välimäki 2013, 10.)

Edunvalvontavaltuutuksessa päämiehen ja valtuutetun välinen suhde on myös henkilökohtaisempi ja luottavaisempi kuin yleisellä edunvalvojalla päämiehensä kanssa. (Välimäki 2013, 232.) Valtion on lain mukaan järjestettävä kansalaisille edunvalvontapalvelut ja tarpeellinen määrä edunvalvontapalveluita alueellisesti. Edunvalvontapalveluiden järjestämisen yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle ja palvelut tuottaa alueen oikeusaputoimisto. Yhdellä edunvalvojalla voi olla toista sataa päämiestä, jopa enemmänkin. Täysi-ikäisen päämiehen voi olla vaikea saada yksilöllistä edunvalvontapalvelua, koska holhoustoimen voimavarat on mitoitettu väärin. Kun lain mukaan edunvalvojan tulee pitää huoli päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan, aikaa tähän ei välttämättä ole. Juuri tästä syystä säädettiin laki edunvalvontavaltuutuksesta, jotta jokainen voisi halutessaan varmistua ennakolta yksilöllisestä edunvalvonnastaan, joutumatta massaedunvalvonnan piiriin. (Kangas 2013, 189.)

Edunvalvontavaltuutuksen hyvänä puolena on se, ettei raskaaseen holhoustoimilain mukaiseen edunvalvontaan tarvitse ryhtyä tapauksissa, joissa henkilön etu ei sitä välttämättä vaadi. Maistraatin valvontavelvollisuus saa aikaan sen, ettei toimintakyvyltään heikentynyttä ja hänen valtuutettuaan jätetä täysin ilman valvontaa. Valtuutus on siis hyvä järjestely valtuuttajan itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta ja myös hänen etujensa suojaamisen näkökulmasta. Niille, jotka haluavat etukäteen varautua tulevaan mahdolliseen toimintakyvyttömyyteensä, annetaan mahdollisuus tähän. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 172.)

Edunvalvojalla on lain nojalla saama velvollisuus ottaa hoidettavakseen päämiehelle kuuluva omaisuus hallintaansa, siltä osin kuin se on tarpeellista päämiehen etujen suojaamiseksi. Sääntely ei anna merkitystä sille, onko edunvalvojan toimivalta lievä vai suuri. Eli onko edunvalvojan toiminta rajattua vai ei. Kun kaikki päämiehen pankkitilit kuuluvat edunvalvojan hoidettavana olevaan omaisuuteen, tämän katsottua se tarpeelliseksi, päämiehen etujen ja tahdon ja edunvalvojan näkemysten välinen ristiriidan mahdollisuus kasvaa. Päämiehelle tuleekin usein yllätyksenä se, että hän tosiasiassa on menettänyt huomattavan osan taloudellisesta itsemääräämisoikeudestaan, vaikka laissa sanotaan, ettei edunvalvojan määrääminen estä päämiestä itse valitsemasta omaisuuttaan tai tekemästä oikeustoimia. (Sarja 2007, 384; Laki holhoustoimesta 422/1999, 14 §.) Periaatteessa päämies säilyy oikeustoimikelpoisena, mutta

tosiasiallisesti päämiehen toimintamahdollisuudet rajoittuvat huomattavasti. Heti edunvalvojan määräämisen jälkeen päättyy päämiehen oikeus nostaa varoja omalta tililtään. Edunvalvojan tulee ilmoittaa pankkiin, kuka saa nostaa tilillä olevia varoja ja kun edunvalvonta alkaa, tilinomistaja ei voi käyttää myöskään verkkopankkiyh-teyttään. Määräämisvallan menetys saattaa selvitä päämiehelle vasta sen jälkeen, kun edunvalvoja on määrätty päämiehen omasta pyynnöstä, vaikka hakemusvaiheessa hakijalla on selvitetty edunvalvonnan käytäntöjä. (Kangas 2013, 186.)

Valtuutuksella valtuuttaja pystyy paremmin säätämään omien asioidensa hoitoa, antamalla valtuutetulle tarkkojakin määräyksiä tehtävien hoitoon. Toisaalta edunvalvojan hakeminen yksinäiselle ihmiselle, jolla ei ole ketään luotettua henkilöä valtuutetun tehtävään, voi olla hyvä vaihtoehto. Edunvalvojan henkilönä tulee kyseeseen lähinnä yleinen edunvalvoja, joka huolehtii päämiehensä asioista virkansa puolesta. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 280.)

Valtuutuksen voi ja suositeltavaakin olisi, että se tehtäisiin terveenä ollessa. Edunvalvojan hakeminen kun taas edellyttää aina heikentyvää toimintakykyä. Vaikka edunvalvojan hakeminen edellyttää myös riittävää ymmärryskykyä, voidaan lähteä oletuksesta, että edunvalvojan hakemiselle ei aseteta yhtä suurta toimintakykyvaatimusta kuin pätevän valtuutuksen laatimiselle. Valtuutuksen laadinta kun voi vaatia kykyä monimutkaisempaan ajatusprosessin kuin edunvalvojamääräyksen hakeminen. Mahdollista on, että sairastunut ei enää pysty valtuutuksen laadintaan, mutta on kykenevä hakemaan edunvalvojaa maistraatista itselleen. Jos tämä kyky on mennyt, päätös haetaan käräjäoikeuden kautta. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 280.)

6 POHDINTAA

Edunvalvontavaltuutus on hyvä tapa toimia ennakolta, kun haluaa ennakoida tulevaa ja järjestellä asioitaan etukäteen. Valtuutuksen voi tehdä halunsa mukaan hyvinkin yksityiskohtaiseksi, tarkkoine toimiohjeineen sekä mukaan voi liittää hautaustestamentin, hoitotahdon ja hoivatahdon. Se mikä valtuutuksessa on mielestäni tärkeää,

on löytää luotettava ja tunnollinen valtuutettu ja se voi yksinäiselle ihmiselle olla vaikeaa. Edunvalvontavaltuutus ei tästä syystä ole minun mielestäni hyvä vaihtoehto yksinäiselle päämiehelle. Jos läheisiä ei ole, niin mistä hän voi saada luotettavan valtuutetun asioitaan hoitamaan, ei mistään, koska läheisiä ei kerran ole. Näissä tapauksissa edunvalvoja on hyvä vaihtoehto. Hän ajaa päämiehensä asioita ja ne tulevat asiallisesti hoidetuiksi.

Harjoitteluni suoritin edunvalvontatoimistossa, jossa pääsin tutustumaan yleiseen edunvalvontaan läheisesti. Jo lyhyen ajan kuluessa huomasin, että on ihmisiä, jotka haluavat toimia ennakolta, mutta itse valtuutuksen teossa ja sen voimaan tulossa on tietämättömyyttä. Useat asiakkaat tulivat suoraan edunvalvontatoimistoon ja halusivat tehdä valtuutuksen tai olivat sen jo mielestään tehneet ja se oli vahvistamisesta vaikeaa. Heitä neuvottiin kääntymään esim. pankin lakimiesten tai asianajotoimiston puoleen, jotta kaikki muutoseikat tulevat oikein hoidetuiksi ja valtuutus on lainvoimainen. Myös valtuutuksen vahvistamisessa oli epäselvyyksiä. Asiakkaat luulivat, että tuomalla valtuutuksen edunvalvontatoimistoon, homma on kunnossa. Valistimme, että hyväksynnän tekee maistraatti, ei edunvalvontatoimisto. Edunvalvontavaltuutukseen on siis mielestäni mielenkiintoa, mutta tietoja ja taitoja sen tekemiseen puuttuu ja ei tiedetä mistä apua tähän saisi.

Harjoitteluni aikani huomasin myös sen, että edunvalvonnan tarpeessa olijoita on paljon, uusia asiakkaita tulee koko ajan lisää. Miten kaikille päämiehille riittää aikaa; tutustumiseen, yhteydenpitoon ja vuorovaikutukselliseen yhteistyöhön? Myös Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2015 – 2018 on kiinnitetty huomioita kasvavaan päämiesten määrään ja resursseja tullaan lisäämään. Vuosina 2009 – 2012 päämiesten lukumäärä on kasvanut 1500 päämiehellä, mistä aiheutuva työmäärän kasvu vastaa noin 25 henkilötyövuoden työpanosta. Vaikka toiminnan tuottavuutta on parantanut vuonna 2011 käyttöön otettu asiankäsittelyjärjestelmä, edunvalvonnan tehtävien hoitaminen edellyttää lisää pysyviä henkilöresursseja jo vuodesta 2014 alkaen. Edunvalvonnan päämiesten oletetaan kasvavan edelleen suunnittelukauden aikana noin 400 päämiehellä vuosittain. (Oikeusministeriö 2014, 31.)

Yleinen edunvalvonta ja päämiehen suojaaminen ja toisella puolella itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Miten asetet rajat? Hankalaa, vaativaa, kumpi painaa ku-

pissa enemmän? Ja miten selvität tämän asian päämiehelle niin, että hän sen ymmärtää ja hyväksyy asian omaksi parhaakseen. Monella päämiehellä on varallisuutta ja he ymmärtävät sen, mutta kyky ajatella asioita pitemmälle tulevaisuuteen puuttuu. Eli jos nyt tällä hetkellä edunvalvoja antaa rahaa isoja summia jatkuvasti, isompikin varallisuus ehtyy ajan kuluessa. Edunvalvojan tehtävä on antaa päämiehen omia rahoja päämiehen käyttöön, mutta kuitenkin pitäen silmällä sitä, että rahan on riitettävä mahdollisesti pitkällekin tulevaisuuteen. Nämä tilanteet saattavat tuottaa haasteita. Täytyy osata selittää asiakkaalle miksi eivät kaikki mahdolliset pyynnöt ja toiveet ole toteutettavissa ja perustella miksi näin on. Työ vaatii tekijältään todellakin monia taitoja ja stressinsietokykyä.

Harjoittelun aikana huomasin myös sen, että kuinka helposti sairaita, toimintakyvyttömiä ja avuttomia henkilöitä käytetään hyväksi tai jätetään syrjään esim. perinnönjaoissa. Mielestäni edunvalvoja on se turva ja tuki ”pahaa maailmaa” vastaan, joka tarkoittaa vain päämiehensä parasta ja ajaa hänen etuaan, jotta kaikki päämiehen asiat olisivat kunnossa. On sitten kyse tukien hankinnoista, velkojen selvittelyistä, hoitopaikan tai asunnon hankkimisesta, hoitomaksujen oikeellisuudesta, oikeudesta takسیккытеіһіп tms.

Yksinäisen ihmisen kannalta varautuminen valtuutuksen kautta ei ole aina mahdollista, mutta yleinen edunvalvonta ei ole huono vaihtoehto. Se taho on puolueeton ja ajattelee vain päämiehen parasta, ilman taka-ajatuksia perinnöstä, rahojen säästämisestä sukulaisille tms. Tärkeää kuitenkin olisi luoda edunvalvojan ja päämiehen välille luottamuksellinen suhde, jossa päämies voi tuoda julki halujaan ja toiveitaan. Päämiestä kuuntelemalla edunvalvoja saa tarvittavaa tietoa vastaisuuden varalle. Jos joudutaan tilanteeseen jossa päämies ei pysty enää halujaan tuomaan julki, ovat nämä halut ja toiveet tiedossa ja käytettävissä. Tämä luottamus tuo varmuutta päämiehelle, jotta hän voi elää elämäänsä luottaen, että asiat hoituvat ja hänen toiveensa otetaan huomioon.

Molemmat edunvalvontatavat ovat hyviä vaihtoehtoja. Valitseminen näiden välillä määräytyy kunkin ihmisen tilanteen mukaan. Pääasia on, että asiat tulevat hoidetuiksi. Mielestäni jokaisen ihmisen tulisi tuoda tahtonsa ja toiveensa esille, tapahtuu se

sitten tavalla millä hyvänsä, koska milloin vain voi tapahtua jotain, jolloin kyky siihen voi olla jo mennyt.

Opinnäytetyötä tehdessä minulle heräsi muutama ajatus mahdollisista uusista opinnäytetyön aiheista. Ajatuksia näistä antoivat myös pari opiskelukaveria. Näitä voisivat olla esim. edunvalvontatoimiston yleiset ohjeet, uuden edunvalvojan perehdytyskansio, ohjeistukset esim. metsä-, EU:n maataloustuki-, vuokraus- ja verotusasioihin, koska tällaisia yleisohjeita ei ole, ainakaan kaikissa paikoissa, vaan tieto kerätään tekemällä ja kysymällä. Joten suoraan edunvalvontatoimistoon yhteyttä ja kysymään, mihin he kaipaisivat kirjallisia ohjeita tai lisäohjeita.

Koska edunvalvottavia tulee koko ajan lisää, myös edunvalvonnan resursseista tai mahdollisista edunvalvonnan eroista eri puolilla Suomea saisi hyvää tutkimisen aihetta. Myös työparien yhteistyöstä voisi tehdä haastattelua tai kyselyä.

LÄHTEET

Antila, T. Edunvalvontavaltuutus. 2007. Talentum Media Oy. Viitattu 6.5.2014.
<http://verkkokirjahylly.talentum.fi/lillukka.samk.fi/teos/CADBFXFTCF#kohta:i>

Hautaustoimistojenliiton www.sivut 2014. Viitattu 8.4.2014.
<http://www.hautaustoimistojenliitto.fi/index.php?id=10>

Helin, M. 2001. Edunvalvojan päätösvallan rajoista. Lakimies 6/7/2001. Viitattu 4.2.2014. <http://elektra.helsinki.fi/lillukka.samk.fi/se/1/0023-7353/99/6-7/edunvalv.pdf>

Kangas, U. 2013. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Kolehmainen, A. 2010. Edunvalvonta, lahja ja jäämistösuunnittelu. Defensor Legis N:o 3/2010. Viitattu 5.4.2014.
http://www.edilex.fi/lillukka.samk.fi/defensor_legis/7065.pdf

Kuisma, P. 2013. Tutkimustyö. Osio1-Laadullinen tutkimus. Moodlessa oleva opetusmateriaali. Viitattu 24.10.2013. <https://moodle2.samk.fi/course/view.php?id=47>

Laki holhoustoimesta 1999. L. 1.4.1999/442 muutoksineen.

Laki edunvalvontavaltuutuksesta 2007. L. 25.5.2007/648 muutoksineen.

Mäki-Petäjä-Leinonen, A. 2013. Ikääntymisen ennakointi-vanhuuteen varautumisen keinot. Helsinki: Talentum.

Oikeus www-sivut 2014. Viitattu 10.3.2014.
<http://www.oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/edunvalvonta.html>

Oikeusministeriö. 1/2014. Oikeusministeriön toiminta ja taloussuunnitelma 2015 - 2018. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 16.3.2014.
http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1390809176760/Files/OMTH_1_2014_TTS_46_s_LOPULLINEN.pdf

Oikeusministeriön www-sivut 2014. Viitattu 9.2.2014.
<http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/esitteet/edunvalvontavaltuutus.html>

Pitkäranta, A. 2009. Laadullisen tutkimuksen tekijälle. Viitattu 24.10.2013. Moodlessa oleva opetusmateriaali.
https://moodle2.samk.fi/pluginfile.php/1631/mod_resource/content/1/kvali/Laadullisen_tutkimuksen_tyoeikirja_2009.pdf

Sarja, M. 2007. Perusoikeudet edunvalvonnan laillisuusvalvonnassa. Lakimies 3/2007. Viitattu 4.2.2014. <http://elektra.helsinki.fi/lillukka.samk.fi/se/1/0023-7353/105/3/perusoik.pdf>

Sarja, M. 2011. Hyvä edunvalvontatapa holhoustoimessa. Defensor Legis N:o 2/2011. Viitattu 9.2.2014.
http://www.edilex.fi/lillukka.samk.fi/defensor_legis/7774.pdf

Saukkonen, P.(toim.) Tutkimuksen menetelmä –taso 2. Tutkielmanteon tukisivut. Viitattu 24.10.2013.

<http://www.mv.helsinki.fi/home/psaukkon/tutkielma/Tutkimusasetelma%202.html>

Tornberg, J. 2012. Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Valtiokonttorin www-sivut. 2014. Perittävä on tehnyt testamentin. Viitattu 5.4.2014. [http://www.valtiokonttori.fi/fi-](http://www.valtiokonttori.fi/fi-FI/Kansalaisille_ja_yhteisoille/Perillisitta_kuolleiden_jaamistot/Perittava_on_tehnyt_testamentin)

[FI/Kansalaisille_ja_yhteisoille/Perillisitta_kuolleiden_jaamistot/Perittava_on_tehnyt_testamentin](http://www.valtiokonttori.fi/fi-FI/Kansalaisille_ja_yhteisoille/Perillisitta_kuolleiden_jaamistot/Perittava_on_tehnyt_testamentin)

Valtionkonttorin www-sivut. 2014. Perittävä ei ole tehnyt testamenttia. Viitattu 5.4.2014. [http://www.valtiokonttori.fi/fi-](http://www.valtiokonttori.fi/fi-FI/Kansalaisille_ja_yhteisoille/Perillisitta_kuolleiden_jaamistot/Perittava_ei_ole_tehnyt_testamenttia)

[FI/Kansalaisille_ja_yhteisoille/Perillisitta_kuolleiden_jaamistot/Perittava_ei_ole_tehnyt_testamenttia](http://www.valtiokonttori.fi/fi-FI/Kansalaisille_ja_yhteisoille/Perillisitta_kuolleiden_jaamistot/Perittava_ei_ole_tehnyt_testamenttia)

Välimäki, P. 2013. Edunvalvontaoikeus. Talentum Media Oy. Viitattu 7.5.2014. [http://verkkokirjahylly.talentum.fi.lillukka.samk.fi/teos/IADBBXJTFF#kohta:20](http://verkkokirjahylly.talentum.fi/lillukka.samk.fi/teos/IADBBXJTFF#kohta:20)

Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä. 2009. Edunvalvontatehtävän lakkaaminen ja päätöstoimet päämiehen kuollessa – yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kannanotto 28.10.2009. Viitattu 5.4.2014.

<http://www.oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/edunvalvonta/palveluntuottajat/edunvalvonnantyoryhmankannanotot.html>

EDUNVALVONTAVALTAKIRJA (malli 1)

VALTUUTTAJA Maija Meikäläinen (syntymäaika)
Lähiosoite
Postinumero

VALTUUTETTU Matti Meikäläinen (syntymäaika)
Lähiosoite
Postinumero

VALTUUTUS Valtuutan Matti Meikäläisen edustamaan minua

- 1) omaisuuttani koskevissa ja muissa taloudellisissa asioissani sekä
- 2) sellaisissa henkilöäni koskevissa asioissa, joiden merkitystä en kykene ymmärtämään sillä hetkellä, jolloin valtuutusta on käytettävä.

Määrään valtuutuksen tulemaan voimaan siinä tapauksessa, että tulen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistani.

Paikka ja aika

Maija Meikäläinen
ammatti, Kaupunki

TODISTUS-
LAUSUMA Samanaikaisesti läsnä olleina esteettöminä todistajina vakuutamme, että Maija Meikäläinen, jonka henkilöllisyyden olemme tarkistaneet, on omakätisesti allekirjoittanut tämän edunvalvontavaltakirjan. Toteamme, että Maija Meikäläinen on tehnyt valtakirjan vapaasta tahdostaan ja että hän on kyennyt ymmärtämään sen merkityksen.

Paikka ja aika

Tauno Todistaja
ammatti, Kaupunki
syntymäaika
Lähiosoite
Postinumero

Raili Todistaja
ammatti, Kaupunki
syntymäaika
Lähiosoite
Postinumero

EDUNVALVONTAVALTAKIRJA (malli 2)

VALTUUTTAJA Maija Meikäläinen (syntymäaika)
Lähiosoite
Postinumero

VALTUUTETTU Matti Meikäläinen (syntymäaika)
Lähiosoite
Postinumero

TOISSIJAINEN VALTUUTETTU
Kalle Meikäläinen (syntymäaika)
Lähiosoite
Postinumero

VARAVALTUUTETTU
Liisa Meikäläinen (syntymäaika)
Lähiosoite
Postinumero

VALTUUTUS Valtuutan Matti Meikäläisen edustamaan minua
1) omaisuuttani koskevista ja muista taloudellisista
asioistani sekä
2) sellaisista henkilöäni koskevista asioista, joiden
merkitystä en kykene ymmärtämään sillä hetkellä,
jolloin valtuutusta on käytettävä.

Määrään valtuutuksen tulemaan voimaan siinä tapauksessa, että tulen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistani.

Omaisuuttani koskevien asioiden hoito

Valtuutettu on tämän valtakirjan nojalla muun ohella oikeutettu myymään tai muuten luovuttamaan omistamiani kiinteistöjä sekä hakemaan kiinnityksiä ja perustamaan panttioikeuksia niihin.

Valtuutettu ei saa ilman maistraatin lupaa antaa pantiksi eikä luovuttaa omistamiani Asunto Oy X-nimisen yhtiön osakkeita nro 1-10 eikä luovuttaa niiden nojalla hallittua huoneistoa määräaikaisella sopimuksella toisen käytettäväksi pitemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi.

Valtuutettu on valtuutuksen vahvistamisesta lähtien oikeutettu antamaan puolestani kullekin lapselleni ja lap-

senlapselleni heidän kunakin syntymäpäivänään enintään 300 euron suuruisen rahalahjan.

Valtuutetun on kahden vuoden välein annettava maistraatille tili omaisuuteni ja muiden taloudellisten asioideni hoitamisesta. Ensimmäinen tilikausi päättyy kuitenkin jo edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisvuotta seuraavan kalenterivuoden päättyessä.

Henkilöäni koskevien asioiden hoito

Tehdessään päätöksiä sellaisista henkilöäni koskevia asioista, joiden merkitystä en kykene ymmärtämään, valtuutetun on noudatettava 1.1.2008 allekirjoittamaani hoitotahtoa, joka on tämän valtakirjan liitteenä.

Toissijainen valtuutettu ja varavaltuutettu

Nimeän Kalle Meikäläisen toissijaiseksi valtuutetuksi sen varalta, että Matti Meikäläinen ei ota valtuutetun tehtävää vastaan, luopuu siitä tai tulee pysyvästi estyneeksi hoitamaan sitä.

Nimeän Liisa Meikäläisen varavaltuutetuksi sen varalta, että Matti Meikäläinen tai Kalle Meikäläinen tulee sairauden tai esteellisyyden vuoksi taikka muusta syystä tilapäisesti estyneeksi hoitamasta valtuutetun tehtävänsä.

Paikka ja aika

Maija Meikäläinen
ammatti, Kaupunki

TODISTUSLAUSUMA

Samanaikaisesti läsnä olleina esteettöminä todistajina vakuutamme, että Maija Meikäläinen, jonka henkilöllisyyden olemme tarkistaneet, on omakätisesti allekirjoittanut tämän edunvalvontavaltakirjan. Toteamme, että Maija Meikäläinen on tehnyt valtakirjan vapaasta tahdostaan ja että hän on kyennyt ymmärtämään sen merkityksen.

Paikka ja aika
Tauno Todistaja
ammatti, Kaupunki
syntymäaika
Lähiosoite
Postinumero

Raili Todistaja
ammatti, Kaupunki
syntymäaika
Lähiosoite
Postinumero

(Muistiliiton www-sivut 2014)